

et sancti eius exultatio ne exultabunt.

us.

Memento domine dauid et omnis mansueti

nis eius. *Euouae.* **Se.** **A**nc sacerdos mag

nus qui in die iuis su is placuit

deo. **u.** **N**on est inuentus

similis illi qui conserva

uit legem exed si. **Se.**

Au raut do minus et non penite

lis e um tu es sacerdos

EPISTOLA

eos, qui ex melioribus nati sunt, esse meliores, cum Nobilitas, ut idem eam defuit, sit generis virtus. Hinc Horatius:

Fortes creantur fortibus & bonis:

Est in iuvenis: est in equis patrum

Virtus.

Ac nullum omnino est animantium, atque adeo rerum genus: in quo non exstare atque eminere aliquam Nobilitatis effigiem perspiciamus.

Apollonia, quae civitas olim fuit clarissima, ad mare Ionium sita, & Thera (quae una fuit insularum illarum, quae Sporades dictae sunt, & Cyrenes, quae celeberrima olim Africae civitas fuit, mater) non nisi qui ceteris anteibant nobilitate Rempublicae regerant, ut Aristoteles in Politicis testatur. Verum si quaevis alia antiqua litterarum monumenta voluere atque revolvere voluerimus, reperiemus plerasque civitates atque Respublicas multo melius, felicius & diuturnius a viris generosis, nobilibus & patriciis, quam a viris novis, plebeis & obscuris fuisse gubernatas.

Nobilitatis autem nullum, meo iudicio, clarus & illustrius testimonium, exemplum & quasi speculum habemus, quam ipsum Christum, Dominum & Servatorem nostrum: unde & nos nomen & salutem nostram hausimus. Is enim quanti generis nobilitatem fecerit, suo ipse exemplo demonstravit. Nam ex alto & sublimi illo caeli palatio, ex Patris illius sui caelestis sinu gremioque, in haec terras delapsus, tametsi eo se demisit et abiicit, ut assumpta vilissimi abiectissimique servuli forma ac persona, in stabulo, inter pastores, interque iumenta natus, & in praesepe collocatus sit, tandemque acerbissimum ignominiosissimumque crucis supplicium pro salute nostra subierit: idem tamen & regia in urbe, obscura licet illa tunc temporis fuerit, & ex regia tribu, & ex antiquissimo, nobilissimo atque regali illo genere atque prosapia Dauidica, ex Mariae virginis sanctissima regali sanguine ab ipsa virili semine, secundum carnem nasci atque procreari voluit. Christus ergo hoc ipso suo in his terris ortu nobilissimo Nobilitatem quasi consecrasset, & uniwerso generi humano commendasset videtur: quem ideo merito Nobilitatis tutorem, patronum atque praesidem appellare possumus.

Quemadmodum autem Christus illud ipsum regale suum genus ab obscuritate, ad quam fuerat redactus, et ab interitu diuinis suis virtutibus vindicavit, illud illustravit & ad caelum usque euexit: sic viri nobiles non modo cauebunt summo pere, ne quam vitis atque malefactis suis clarissimo suo generi ignominiae atque decoris labem aspergant, sed etiam omni contentione sua elaborabunt, ut si forte, quod saepe fieri solet, genus suum in contemptum, degenerum quorundam vitio atque culpa venerit, aut alio modo obscuratum fuerit, ut illud praeclearis suis virtutibus rebusque vestis instaurare, ac pristino suo splendori atque dignitati restituere conentur. Humilitatis quoque exemplum hinc nobiles capiant, ut, quemadmodum Christus, quo altior fuit & sublimior, eo humilius sese atque demissius gessit, nec quenquam Mortalium, vel vilissimum et abiectissimum, praese contempserit: sic ipsi quoque humilitati studeant, & ab omni fastu, insolentia, superbia & aliorum hominum contemptu atque despicentia abhorreant toto pectore & abstineant. Hinc quoque colligimus, non, si quando viri, ex nobili genere oriundi, quod Christi parentibus contigit, ac saepe usu venire solet, ad paupertatem & inopiam redigantur, idcirco illos, dummodo dignos sese suo genere & Maioribus praesent,

contemnendos,

DEDICATORIA

contemnendos, irridendos, & hominibus novis, plebeis, rusticis, quia hi ditiores ac locupletiores sunt, postponendos esse.

Præterea eadem haec Christi stirps atque genealogia regalis: in qua improbe aliquot et infames utriusque sexus persona recensentur, nos monet atque docet, non propter nonnullos, a Maiorum suorum virtutibus descedentes atque degeneres, ipsam generis nobilitatem despiciendam ideo et contemnendam esse. Sic enim nonnulli Nobilitatis osiores ac contemptores facere consueverunt, qui ex Nobilium quorundam nevis atque maculis, hoc est, vitiis atque maleficiis, ipsam Nobilitatem, quae diuinum atque caeleste bonum est, apud vulgus, plebemque imperitam cavillandi, calumniandi, extenuandi, atque adeo in odium contemptumque extremum adducendi occasionem arripiunt: unde graues pestiferæque saepe in civitatibus, Rebuspublicis, regnis atque imperiis discordiae, contentiones, motus atque tumultus exoriuntur. Hi perinde mihi facere videntur, ac si, quoniam nonnulli reges, principes, & magistratus dignitate potestateque illa sua ad libidinem, ad vim, ad iniuriam atque tyrannidem & olim abusi fuerunt, & hodie quoque abutuntur: idcirco ipsa regna & imperia, & quivis Reges, principes & magistratus vel omnino tollendi, minimeque tolerandi, vel certe nullo honore, amore, observantia afficiendi existimarentur: quae quidem seditiosorum ac turbulentorum quorundam hominum vesana est opinio. Sed de Nobilitate in genere, de eius origine, vilitate, dignitate atque praestantia, de Nobilium munere atque officio, de honore atque cultu, qui illis debetur, alia forsitan commodior sese offeret dicendi occasio.

Vobis vero, Generosi & Amplissimi viri, gratulandum est merito, quod Deus, cuius in manu potestatisque sita sunt omnia, & cuius nutu arbitrioque cuncta fiunt, vos, pro infinita sua gratia atque bonitate, non ex nouo et ignobili aliquo, sed ex antiquissimo, nobilissimo generosissimoque genere tam paterno, quam materno nasci atque oriri voluit. Hoc ipsum mera, gratuita & soli in solidum gratiae diuinae esse ascribendum, eiusque soli perpetuas ob id agendas vobis & habendas gratias facile pro pietate vestra intelligitis.

Ac quantum ad paternam primam vestram familiam attinet, illius originem ex antiquissima, liberrima, fortissima multarumque gentium victrice ac domitrice illa gente Francica esse repetendam, satis constat. Hanc ipsam vero nationem Francicam praestantissimarum quarumque in Germania & in Europa, familiarum quasi parentem ac procreatricem vere appellare possumus. Nam quemadmodum olim ex equi illius Troiani lateribus atque latebris multi heroicae virtutis viri ducesque subito eruperunt: sic ex Francorum gente (quam ipsam a Troianis volunt oriundam) optimam rei equestris atque militaris magistratam, multam nobilissimam, clarissimam & illustrissimam familiam, quibus Germania atque adeo tota Europa nobilitata atque decorata fuit, prodierunt, ut omnes fere historiae testantur.

Francica autem huiusce vestrae originis, praeter Annales vestros genealogicos, de quibus hic taceo, vel ipsa gentis familiaeque vestrae nomina atque insignia clara satis manifesta sunt indicia ac testimonia. Nam ipsum primum gentilitium vestrum VAMBOLDI nomen Francicam originem ac Francicam nobilitatem virtutemque spirat. Illi enim, qui principem olim honoris dignitatisque locum

EPISTOLA

Aegyptios, & iudicis, & magistratus, & vatis, & scriba sacri (quae maxima apud eos erat dignitas hieroglyphicū. Praeter ceteris autem virtutibus in Cambus maxima solet esse admirationi illorum fides atque charitas erga dominos et alumnos suos: unde Plinius: Fidelissimi, inquit, ante omnia (animalia) homini Canes & Equi: ubi etiam multa admiranda, imò stupenda fidelitatis canum erga dominos suos exempla recenset. Sic etiam inter omnes vestras virtutes nulla ut rarior (hoc praesertim nostro seculo, perfidia et infidelitatis plenissimo:) ita praeclearior est, quam vestra erga patriam, tanquam matrem vestram charissimam, patriamque vestra patres, hoc est, Principes ac Dominos vestros illustrissimos, constantissima fides atque pietas. Sed nimis imprudenter forsitan facio, qui quasi falcem in alienam immittens segetem, insignibus hisce vestris explicandis nimis diu immoror, cum CASPARVS VVASERVS, lingua Hebraea apud nos doctor publicus, illa elegantissimo carmine descripserit, & suis quasi coloribus depinxerit: qui vir vobis probe notus propter eximiam multarum linguarum, artium disciplinarumque liberalium scientiam, & rerum multarum, quam Germanicis, Belgicis, Sabaudicis, Anglicis, Scoticis, Hibernicis & Italicis suis peregrinationibus consecutus est, experientiam, magno patriae nostrae cepit esse usus & ornamento.

Inter alias autem virtutes laudesque vestras, ut ad vos redeam, haec ferè iam propria clarissima splendidißimaque vestra familia laus est, quòd cum generis vestri splendore, cum civili, politico & militari quoque vita vestra genere & instituto, ut etiam reliqui vestri fratres, Musarum, hoc est, linguarum & artium disciplinarumque ingenuarum ac liberalium studia vobis coniungenda duxistis. Multorum hodie animi stultà stolidaque hoc opinione sunt imbuti, ut Musas atque litteras Regibus, Principibus, virisque nobilibus ac politicis fraudi magis, quam laudi: & dedecori potius, quam decori: denique damno potius & impedimento, quam usui & adiumento, ad munera sua, pacis bellicaeque temporibus, bene ac feliciter administranda, esse arbitrentur. Verùm insanam, barbaram ac brutam istorum hominum opinionem omnes omnium ferè gentium historia refellunt ac refutant, quae manifestè testantur, nobilissimos & generosissimos quosque viros: immò ipsos Reges, Imperatores ac Principes potentissimos & celeberrimos in studia artium atque scientiarum liberalium omnibus animi viribus incubuisse, is plurimum fuisse delectatos, isque tanquam adminiculis & subsidiis optimis instructos res admiratione praeceptioneque perpetuà dignissimas gessisse, & Respublicas, regna & imperia sua non domi solum & in pace optime felicissimeque gubernasse ac conseruasse, sed etiam bellica sua virtute amplificasse, & longè lateque propagasse.

Verissimè igitur Plato, Philosophorum facile princeps, non dubitavit affirmare, eas demum Respublicas felices esse ac beatas, quae a Philosophis regantur: vel quorum rectores ac moderatores philosophentur. Vnde Alphonsus, clarissimus ille Rex Aragonum, cum quendam audiuisset dicentem, Principem litteras non decere, exclamasse fertur: Bovis, non hominis istam esse vocem. Ac quemadmodum Diogenes olim hominem opulentum, qui litterarum rudis sit & imperitus, ἄσχετον ἰδὼν, id est, ouem aureum gestantem vellus: Socrates autem man-

cipium

DEDICATORIA

cipium aureum appellavit: sic nos talem hominem idolum, seu simulacrum aureum verè appellabimus: quo etià nomine vernaculà nostrà linguà vulgo hominem stolidum ac stupidum vocitamus. Nā quemadmodū idolum aureum, affabre praesertim artificio seque effictum & elaboratum, speciosissimam quidem vel Dei, vel hominis alicuius speciem praesertit: cum nihil vel diuinitatis, vel humanitatis in se contineat: sic multos videre licet passim homines diuitis & opibus abundantes, qui magnificā pompā sese inferunt, ac splendidissimo corporis habitu atque cultu hominum oculos ita perstringunt, ut quasi Du quidā esse videantur: qui tamē, cum artium disciplinarumque liberalium non modò sint ignari, sed etià ab eis abhorreant, vel ipsis idolis stupidiores meritò uilioresque sunt censendi.

Quam utilis autem, immò necessaria sit Principi ad bene regendā Rempublicam doctrina atque eruditio Plutarchus, qui Philosophus fuit ἀδελφικὸς & peculiari ea de re conscripto libro egregie demonstravit. Idē Cicero in aurea elegantissimaque illà suā oratione pro Archia Poeta, antiquis praestantissimorum & celeberrimorum Regum, Imperatorum atque Principum Reipubl. Romanae, atque etiam aliorum testimonis & exemplis comprobavit. Sed, ut exemplorum antiquorum, quorum plena sunt omnes historiae, cōmemoratione supercedeam, nostrā quidem hac aetate palma in hoc laudis genere videtur deferenda Principibus Palatinis: quorum non Academia solum atque Scholae, sed Aula quoque viris eruditissimis, liberalissimisque studiis affluunt. Viris enim doctis atque litteratis plurimum delectantur, illorum familiaritate, consuetudine atque colloquiū magna cum voluptate fruuntur, illorum potissimum operā atque consilio in legationibus, & quibusuis vel difficillimis muneribus & actionibus utuntur, illos liberalissimè munificentissimeque fouent, alunt, honoribus ac dignitatibus augent atque ornant, ut quotidiana testatur experientia.

Praeter alios autem quasi lumen quoddam atque columen Reipubl. litterariae hisce nostris temporibus appellare possumus illustrissimum Principem ac Dominum, Dn. IOHANNEM, Bipontinum Ducem: qui & ipse est litteratissimus, & in historiis praesertim versatus, & Scholas in sua ditione, omniumque artium & scientiarum doctores munificentissime fouet, & bibliothecā habet, optimorum librorum suppellectile instructissimam, & filios denique suos, tanquam carissima sua pignora, ab ipsis quasi incunabulis cum pietate & religione, cum linguis litterisque humanioribus diligentissime curat informari atque institui, adhibita ad id doctissimorum quorumque virorum operā. Aulam itaque illius verè cum pietatis atque religionis, tum litterarum disciplinarumque liberalium gymnasium atque scholam dixerimus. Similis ferè de MAVRITIO, illustrissimo Hassiae Principe, litteratissimi doctissimique patris gloriosissimae memoriae filio doctissimo & litteratissimo, fama est, laudis atque gloriae plenissima. Tales Principes suo exemplo laudabilissimo erroris atque mendacii aperte conuincunt omnes eos, qui doctrinam atque eruditionem a viro principe, nobili, politico ac militari alienam esse, eosque minimè docere existimant.

Est igitur, ut ad vos redeam, Generosi & Amplissimi Viri, quod maximas cum Deo immortalis, in Principibus vestris illustrissimis, in patri vestro beata me-

EPISTOLA

moriam, agatis & habeatis gratias; qui nullis parcendo vel curis atq; laboribus, vel sumptibus, vos ceterosq; fratres vestros ab ineunte aetate, domi forisq; omni linguarum, doctrinarum, disciplinarumq; talium genere excoli atq; exornari curavit, ut Patrie ac Principibus vestris illustrissimis magno aliquando possitis esse emolumento simul & ornamento. Quae quidem spes ipsum minimè fefellit, ita ut operam sumptusq; suos non perdidit, sed optimè collocarit. Nam ad earum potissimum artium disciplinarumq; studium vos applicastis, quibus instructi Patrie & Principibus vestris illustrissimis nunc maximè cum summa vestra laude adfertis fructu: nec vos ita litteris abdidistis, ut nihil possitis ex his ad communem adferre utilitatem & in lucem aspectumq; proferre.

Ac patris quidem vestri, beata memoria, quoniam hic a me facta est mentio, laudes eius nequaquam sunt silentio pratermittendae: quarum hac nō est minima, quod XL. fere annorum spatio quattuor Electoribus Palatinis, & VVOLFANGO Principi Palatino Bipontino, illustrissimae memoriae Principibus domi militiaq; (Militavit enim in Vngaria sub FRIDERICO, Principe Palatino, Germanici exercitus ductore) honorificentissimis functus muneribus, tanta inseruivit fide atque diligentia, ut sibi suaq; perpetuam pepererit gloriam. Sed vitae, morum, virtutum rerumq; gestarum eius quasi compendium quoddam est egregium & elegans illud Epitaphium, quod in templo Birckensheimensi (ubi in Maiorum suorum monumentis sepultus iacet) ad perpetuam eius nominis memoriam fixum est, atque legitur; quod mihi hic subiucendum putavi.

Hac terrā requiesco, satus genitore PHILIPPO,
VVOLFGANGVS VVAMBOLDT: qui stemmate dicor ab VVMSSTAT.
Incluta mater erat DVRENENSIS gloria stirpis.
Gnarus uterque parens statim puerilibus annis
Moribus institui me iussit, & arte poliri.
Crescebam pietate & nobilitate paternā.
Deinde Palatinus clarum FRIDERICVS in Aulam,
Iudicium mirans juvenile, recepit & auxit
Me variis donis. Tunc Marte valente feroces
Me duxit contra Turcas: ubi fortis in armis
Pugnabam. Tandem victrici Marte reverso
ANNA thoro mihi iuncta fuit dulcissima, nata
De GEMMINGENSI praecleara stirpe. Probavit
Deinde LVDOVICVS, FRIDERICVS Magnus & OTTO
HENRICVS: nec non FRIDERICVS tertius Heros,
A me Ducatus perfecta negotia multa.
Summa Palatina: VVOLFANGVS gloria stirpis
Auxilioq; meo est frater. Nam rebus in amplis
Iustus eram: simili poenā similiq; favore
Afficiebantur sine furo Croesus & Irus:
Multa tuli: vici, Christo duce, cuncta, relictis
Sex Natis, Patris qui clara exempla sequuntur.
Hos decorat pietas, innataque gloria: summis
Principibus chari, commissa negotia tractant.
In caelis merces latitat: victricia tandem
Dona reportabunt, vestigia nostra sequentes.
In lacrymis natus, lacrymarum in valle morabar:
In lacrymis Mundi mortalia funera clausi.
Quid remoror? Versa vice nunc exulto triumphans,

Angelicā

DEDICATORIA

Angelicā letus post mille pericla phalange,
Aspectuque fruor sancto solamine Christi.

Harum paternarum virtutum cum vos strenui sitis & fideles imitatores, quis vos non amore & observantia merito complectendos summisq; laudibus effereudos censeat? O felicem igitur vestrum patrem, qui tales vos post se reliquit filios, paterna nimirum & auita virtutis imitatores & cultores strenuos! O vos felices filios, qui talem habuistis patrem, virum scilicet immortalis laude dignissimum, unde omnium virtutum exempla vobis liceat petere!

Non minor est virtus, quam querere parta tueri: inquit Poeta ille. Maxima igitur haec vestra est virtus, & maxima laus, ab omnibus merito predicanda, quod & Nobilitatis & Virtutis, & nominis atq; gloriae patrimonium atque hereditatem, vobis a parentibus & Maioribus vestris, per longam annorum seriem, relictam atq; traditam non retinere solum atq; conseruare, verum etiam augere atq; amplificare egregius uester virtutibus, & ad liberos atq; posteros vestros transmittere ac propagare sedulo studetis. Si enim laude dignissimi sunt, qui pecuniarum patrimonia sibi a parentibus suis relictā nō modo seruant atq; tuentur, verum etiā honestis artibus augent & amplificānt (ut contra vituperationē grauissimam illi merentur, qui suā vel negligentia & incuria, vel prodigalitate atq; luxuria patrimonia sua perdūt & amittunt, liberisq; suis ad alienum, & paupertatem ignominiosissimā relinquunt:) quanto maiori laude digni sunt ii, qui virtutis, laudis atq; gloriae patrimonium (quod lautissimis & locupletissimis quibusq; pecuniarum patrimoniis atq; thesauris longe est pretiosius) suis virtutibus factisq; egregiis nō solum conseruant, sed etiā id magna auctū cumulatūq; accessione liberis posterisq; suis relinquunt ac tradūt? Atq; haec quoque sunt pia, religiosaq; uestra iusta atq; parētia, quae parentibus Maioribusq; vestris factis assidue, dum nimirum laudabilem gloriosamq; illorum memoriam, quam nulla unquam delebit obliuio, constanti virtutū ipsorum imitatione, quasi resiccare assidue & innouare conamini.

Tertia porro ut iusta debitaq; mea erga vos, Viri generosi & amplissimi benevolentiae & observantiae: sic nuncupationis huiusce meae causa est uestra dignitas, uester honos atq; gloria, quae Deus vos ornavit. Hoc enim ipsa pietatis, aequitatis iustitiaeque ratio postulat, ut eos, quos Deus in excelsis & sublimi dignitatis potestatisq; loco collocavit, amore, honore & observantia prosequamur: quos etiā ipse suo dignatur nomine, eos אלהים, Aelohim, id est, Deos appellādo. Vobis autē Deus pro uestris virtutibus, quae & ipsa gratuita eius dona sunt atq; munera, viā adiutumq; ad maximos honores atq; dignitates patefecit, vosq; Caesarum, Regū atq; Principū officarios, consiliarios, aule magistrōs, legatos, oratores, uicarios et principes constituit, quod nemo, quantumuis inuidus atq; malevolus inficari potest. In his ipsis autē summis uestris dignitatibus & honoribus, qui magnos plerūq; hominibus spiritus afferūt, eosq; arrogantes & insolentes reddūt, maxima uerūq; Christianae uestrae cernuntur uirtutes. Eae sunt, humilitas, humanitas, modestia, facilitas, lenitas, comitas ac benignitas uestra, quae quidem uirtutes nos merito quibusuis amabiles carosq; reddunt. Vos etenim uitae rerumq; humanarū imbecillitatis, fragilitatis, ac uicissitudinis perpetuae memores; memores etiam Christianae imprimis pietatis, quō in maiori dignitatis gradu estis positi, tāto humiliores vos

EPISTOLA

modestioresq; geritis, ac non modò neminem prae vobis cõtemnitis atq; despiciis. Verum etiã, patris vestri, pia memoria, exemplo & imitatione, ad quibusuis vel infima fortis atq; fortuna hominibus ac peregrinis, pauperib; viduis, pupillis gratificandum, commodandũ, operã, ope, consilioq; vestro subueniendũ propensè semper estis & parati: quo pacto firmã stabilemq; non ab hominibus solũ, sed ab ipso Deo initis gratiam. Nam quemadmodum inter omnes diuinas virtutes nulla Deo quasi magis est propria, quã Clementia & Misericordia: sic nulla virtute, quã hac ipsa homines propius ad Dei similitudinem accedunt, eiusq; gratiam sibi facilius & efficacius conciliant.

Postremò, me, ut ad vos magnopere amandos & colendos: sic ad lucubrationem hanc meam nouam vobis potissimum dicandã quasiq; consecrandam incitauit ac impulit singularis vester erga me, Meosq; amor atq; fauor, quẽ quidem multis magnisq; vestris in nos beneficiis satis declarastis. Nec enim me tantum, sed etiam fratrem meum charissimum, SEBASTIANVM nomine (quem Deus superiori anno, IV. KL. Mart. ex his terris, & ex Altopadiana illa prefectura ad se & ad superas caelestesq; illas suas sedes euocauit) eximia quãdam humanitate, benevolentia ac beneficentia per annos aliquot estis prosecuti: quo certè nomine me Meosq; plurimum vobis deuinctos & obstrictos, atque adeo totos in are vestro esse confiteor.

Huc accedit singularis vestra nõ erga me Meosq; tantum, sed etiã erga uniuersam patriam meam charissimam charitas, quam cum aliis signis, tum eo certè manifestissime declarastis, quòd unus vestrum, tu nimirum, VVOLFGANGE generose, cum familia tua in illã migrare, & sedem domiciliumq; tuum in illa fixere atq; collocare non dubitauisti. Selegisti autè tu tibi locũ ad habitandum in amplissimo nostro Comitatu Turgoiensi, nõ obscurum & ignobile, sed antiquissimum & clarissimum, quẽ antiquitus a Romanis, bella in his nostris oris gerentibus, cultũ & habitatũ fuisse cum Annales nostri, tum prater alia oppidi agriq; illius antiqua rudera atq; vestigia, plurima, quae quotidie ferè ibi effodiuntur atq; reperiuntur, numismata Romana aerea & argentea, tum denique ipsum oppidi agriq; illius nomen PFIN, ad FINEs antiquitus dictum, clarissime testatur. Hic idem locus adhuc nobilissimarum & clarissimarũ quarumq; familiarũ sedes fuit. Quoniam autè inter Palatinatum & Heluetiam, hoc est, inter vestram meamq; patriam per multos annos egregia intercessit necessitudo & amicitia, multis officiis utrinq; culta, diuinitus profectò nunc accidit, ut tu, generose & ampliss. Dn. VVOLFGANGE, hac tua migratione in nostram patriam, hoc tuo incolatu: sed imprimis tua pietate, iustitia, aequitate, benignitate atque beneficentia, qua tuae iurisdictionis hominibus praefuisti adhuc, & profuisti, plurimum antiquam illam tuae nostraeq; patriae necessitudinem & amicitiam tuendi atq; fouendi optimam nactus sis occasionem.

Propter has igitur commemoratas causas, & imprimis propter summã ac prope singularem vestram cum erga uniuersam meam patriam charissimam, tum erga me Meosq; benevolentiam ac beneficentiam nouum hoc meum opusculum sub honorifico gloriosq; vestro nomine in publicum, lucemq; prodire volui, ut hoc

DEDICATORIA

ut hoc qualicumque argumento, etsi non referendã, at saltem pradicandã publicè gratiã gratam memoremq; vicissim meam in vos voluntatẽ & animum, amoris obseruantiaq; erga vos plenissimum declararem. Non me quidem fallit, quã opus hoc meum sit exiguum, & quam minimè non modò vestra dignitate, doctrina atque iudicio, sed etiam incredibili meo erga vos studio & obseruantia respondeat. Sed non debent, qui magna prestare nequeunt, parua negligere, & qui magna merita atque beneficia magnis muneribus remunerare nequeunt, ob id etiã in paruis & leuioribus muneribus apud eos, quibus plurimum debent, collocandis negligentes esse: praesertim cum in omni officii genere pluris animi voluntas, quã muneris magnitudo sit facienda. Quemadmodũ igitur (ut illis Plinii verbis & simili operi huic meo accommodato, utar) Dũ olim credebantur non minùs propitius, imò etiam placatiores lacte, aut molã salã, quã pure supplicanti bus: sic vos quoq; generosi & amplissimi viri, spero pro incredibili vestra humanitate, & naturae ingeniq; bonitate, proq; eximia vestra erga me benevolentia, hoc tenue & exiguum meum munusculum, vestra licet dignitate longè inferius: at ex animo, dignitatis vestrae amantissimo profectum, non minùs beneuolis animis accepturos, ac si amplum esset atque splendidum. Cogitabitũ etiam liberalitatem non in dando tantum, sed etiam in accipiendo consistere, nec minùs splendidũ & magnificum iudicari, parua & exigua hilariter accipere, quã interdum magna dare. Id exemplo ARTAXERXIS, maximi potentissimiq; Persarum Regis, cui Mithras, id est, MEMOR, fuit cognomentum, Plutarchus docet. Nullum enim huic tam paruum afferebatur unquã munus, quin id libenti alacriq; animo acciperet. Quod vos quoque facturos, & quaecumque hoc meum scriptum aequi boniq; consulturos, vestra fretus humanitate persuasum habeo. Sed ut scribendi grauisimasq; vestras occupationes interpellandi finem faciam, rogo vos maximũ in modum, ut me Meosq; ut adhuc fecistis, humanitati, benevolentiae fideiq; vestra commendatos semper habeatis.

Postremò precor toto pectore non lanum, nescio quem bicipitem ac bifrontem (quem annorum atq; temporum praesidem superstitiosa finxit Antiquitas:) sed Christum Θεωτορον, qui unica caeli atq; salutis nostrae ianua simul est atq; ianitor: ut annum hunc ineuntem nouum, qui tribus istis prodigijs Solis Lunaeq; defectibus, nescio quae nobis mala (quae Deus pro sua misericordia auertat) portendere videtur, vobis familiaq; vestra ornatissima bene fortunet: vobis diuturnam adhuc vitã huiusce mortalis usurã largiatur, quo diutius patriae vestrae, pro laudabilissimo vestro more, atque cõsuetudine inseruire atq; prodesse possitis: vos deniq; post arumnosam, caducam, fragilemq; hanc vitam caelestis, aeterna ac beatissima illius vitae, quam suã nobis morte peperit, participes reddat. Amen. Tiguri. Kalend. Ianuar. Anno salutis CIO. ID. XCVIII.

Generosae uestrae Amplitudini
addictissimus

IOH. GVILIELMVS STVCKIUS.

lum prostermit, eiusq; lingua supra rogam posita, Megaram rediit. Cum vero illi, qui ad venandum missi fuerant, a se prostratam illam feram esse dicerent, allata pera illos mendacii coarctavit. Quamobrem rex Diis sacra faciens, postremo lingua altari imposuit: unde mos ille Megarum semper permansit. Philochorus autem in lib. de Sacrificiis hanc affert causam, quod lingua optima sit & princeps pars corporis: & Homerus, ἀλλ' ἀγαθὰ μὲν ἔστι γλώσσας, pro παῖτες τοὺς λαοὺς dixit Hesiodus:

Ἀλλοτε δ' ἠ' ἀπονήσι θυέει τε ἰλάσκεσθαι
Ἡ μὲν ὅτ' εὐνάει, καὶ ὅταν φάσθ' ἱερὸν ἔλθῃ.

Terq; duplex libationum.

Observabis hic cum tempus duplex, quo libationibus atq; sacrificiis operam dabant, martium nimirum atq; vesperinum: tum finem, qui erat, ut Deos placarent, sibiq; propitios redderent. Scholiastes in vocem ἀπονήσι addit, Hic erat alter modus cultus, & ille quotidianus, libationibus constans in convivii & comotationibus. Eustathius in illa Homeri Od. η. ὁ πῦρ ἔσθ' ἄσπετον ἀσπίδα σκοπῶν, ὡς ἐνεργοῦντα ἔσθ' ἐπιδοτῆ δεινῶν ἐσπένδον τελευτᾶται κειρῶ. Plutarchus in Sympos. 7. sapientum: Σπέπειν δὲ ἐν μούσῃς, καὶ ποσειδῶνι δὲ γλυκύων (εἰ δοκῆι) τὸ συμποσίον. Idem 7. Sympos. Probl. citans ver sum illum Homeri,

Σπένδον δὲ παρὰ τῶν ἐν σκόπῳ ἀργεῖ φόντη
Ἄπυμα τῶ ἀσπίδα σκοπῶν ὅτε μνηστῆρα κοίτῃς.
— Ultimo.
Mercurio libant cum iam dare corpora somno
Est animus.—

Nonne conjungunt, inquit, cum vino rationem, quando ut praesenti, καὶ σὺν ἐπιδοτῶν τε ἀσπίδα σκοπῶν θεῶν, & una dispendenti prudentissimo Deo vota faciunt (θεοσεύχοντες) iam discessuri. Athenaeus libro decimo quinto. Cum consurrexissent atq; libassent, reliquum quod erat meri, dederunt famulo, qui illis poculum porrexit exhauriendum. Aristophan. ἀσπίδα σκοπῶν δαίμων, scilicet καὶ ἡμέρα, pro τῷ μὲν τῶν τετραπέζων ἀπορῶν ἀσπίδων, quum videlicet bono genio libatur, ut prosperam mutat fortunam. Verum de hoc poculo Daemonis alio in loco plura dicentur.

Notandum quoq; quod Eustathius scribit τλ. A. de libationum usu: τῶν λείψων, inquit, οἶνον κειρῶν οὐ μόνον καὶ τὰς θυσίας, ἀλλὰ καὶ ἀρχὴν ὀδοποιρίας, καὶ δειπνῶν, καὶ ἑστίας & ὅσα τοιαῦτα.

Mos quoq; sui veterum Roman. ut vinum novum libarent Diis immortalibus, priusquam ipsi gustarent: cuius rei exemplum habet in Od. 31. lib. 1.

— Quid orat, de paterna novum
Fundens liquorem?

Et Odys. 5. lib. 4.

Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso paterna.

Ad eundem modum idem Poeta alludit, lib. 2. Satyr. 2.

Ac nisi mutatum parcat defundere vinum:

Vbi codices alii, ut vulgati, habent diffundere: alii defundere, quae scriptura Lambino verior videtur, ut sit sensus: Tantum abest ut hic Avidiennus vinum novum Diis libaret, deinde ipse biberet, ut non nisi corruptum & acidum defunderet, &c.

Dii postremo, quibus convivantes libare solebant, a Graecis dicti sunt Dii παρασπονδοί, ut erant Mercurius, bonus Daemon, &c. Piside, teste Nicolao de mor. gent. convivantes parentibus, ut alii Diis paraspoudis, ἀπαρξέσθ' id est, primitias libare solebant.

Atq; haec quidem dicta sunt in genere de Libationibus, quas proprie ac uno verbo liquidorum sacrificia possis appellare: quae quidem varia fuerunt, ut dictum, etiam Porphyrio teste, qui libro secundo

secundo de sacrificiis sic scribit: Τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱερῶν νηροῦ παρὰ πολλοῖς εἶναι. Νηροῦ δὲ εἶναι τὰ ὑπόσπονδα: τὰ δὲ μὲν ταῦτα μελίωπον δα: εἶτ' ἐλαϊωπον δα: τέλει δ' ἐπὶ πᾶσιν τὰ ὑπερῶν γερονότα, οἰνόσπονδα, id est, Antiqua sacra erant sobria apud plerosq;. Sobria autē erant, in quibus aqua libabatur: deinde in quibus mel: postea, in quibus oleum: deniq; ea, in quibus vinū.

POSTQVAM vero, ut institutum hoc nostrum persequamur et ad finem perducamus, partim animalia, prius casa & mactata, eaq; vel tota & integra, vel certas illorum partes atq; membra, sive exteriora, sive interiora, in aram focumve projecta igniq; tradita fuerunt, vel Apulejo teste, in superfluctus libarunt intritum, id est, ut Beroaldus explicat, ad instar intrici minutatim: partim vero vinum, thuris, oleum, omnis generis liquores, herbae atq; plantae similiter super fuerunt infusa atq; imposita: inde excitata fuerunt flammae, fumi, nidores, vapores, odores cum bene, tum male olentes, deniq; cineres atq; pulveres: quae quidem omnium illorum sacrificiorum, victimarum, hostiarum, libationumq; fuerunt quasi effectus. Perisimē itaq; possumus dicere omnia Gentilium vel augustissima, magnificentissima, sumtuosissimaq; sacrificia tandem in flammam, in fumos, in nidores atq; odores tectos ac putidos, deniq; in favillas atq; cineres vilissimos & abjectissimos abiisse.

De fanis & nidoibus, in sacrificiis olind excitatis.

De his ipsis igitur, de quibus supra pauca quaedam attigimus, leviterq; perstrinximus, consuequens nunc videtur esse, & instituto nostro ordinē, conveniens, ut fusiis quaedam & copiosius distimati Diis camus. Nam hos ipsos, ut inde ordiar, fumos, suffumigia, seu suffimenta, hosce nidores, odores, odoramenta atq; aromata, existimantur res esse Diis suis valde gratas atq; jucundas, quibus illi gaudeant, magnosq; opere delectentur, quibus placati reddantur atq; propitii, quibus denique res quae vis pollutae & contaminatae expiantur, atq; lustrentur. Quamobrem suffitionum istarum ac suffumigationum, incensorum atq; thymiamatarum creberrima apud scriptores profanos fit mentio, ita ut proram & puppim, ut ita loquar, culus divini atq; religionis suae in illis collocasse videantur. Id autem ex ipsis primū nominibus apertum est atq; manifestum, a quorum explicatio-ne incipimus.

Nidores exia- stimati Diis grati & jucundi, &c.

Nam primū Fumi nomen non tam a furno vel a furvo, ut Grammatici volunt, quam dicitur unde dicitur τῶ βωμῶν, voce Graeca videtur derivari, quae aram sive altare significat: unde arae seu altaria fumus. Poetae Latini fumida, fumosa, fumantia, fumifera, remidentia, vaporata dicuntur. Sic enim Ovidius tertio Tristium:

Fumida cingatur florentibus ara coronis.

Et secundo Elegiarum:

Ipse ego thura dabo fumosis candidus aris.

Sic Faustus:

Quaia fumantes fragrant pia thura per aras.

Idem alibi:

Et dabo fumiferas fragrantia thura per aras.

Sic Statius libro primo Theb.

Thure vaporatis lucent altariibus ignes.

Et libro quarto:

Thurea nec supra volitante altaria fumos.

Quoniam igitur fumi res habitae fuerunt sacrae & divinae, rei divinae arisq; convenientes; idcirco Fumus εἶναι τῶ βωμῶν (fumus & βωμός voces sunt sibi in vicem affines) recte videtur de du. i. Hinc frequentissimē etiam arae ab Homero θύνας, id est, odorae sive odoratae fuerūt dictae, de qua voce postea pluribus, Virgilius in Aetna:

Surgit odoratis sublimis fumus ab aris.

A Fumo sit fumosus, fumiger, fumo, infumo, fumigo, id est, suffio & fumigatio; id est, suffo.

Varia conjuncta fumi,

Fumosa igitur re vera fuerunt Gentilium & altaria & templa, & sacerdotes, & simulacra, & omnia deniq; illorum sacra fumi atq; fuci fuerunt plenissima.

Αρώματα praeterea Graeci, & Latini aromata appellarunt, & odores, sive odoramenta (unde Αρώματα Aromatis, herba sic dicta, quod myrrha odorē habeat) a qua voce arae Latine videantur dictae. unde dicitur.

(Possunt enim unius & eiusdem vocis plures etymologiae afferi probabiles, quae deinde lectoribus doctis dijudicandae relinquuntur) propterea quod aromata odores, siue odoramenta super altaria creberrime incendi fuerunt solita. Quoniam igitur aris aromata fuerunt potissimum destinata, inde verisimile est, aras fuisse appellatas. Aρωματα autem Graece videntur dicta...

Odor unde dictus.

Adorandi verbum a verbo odorandi.

Oleum.

Hic quoque pertinent verbum olere & eius composita. Olere plerisque Grammaticorum videtur derivatum a Graeco ἔλαιον, Latine oleum: quoniam olei maximus & praestantissimus est odor...

Adolere.

Sed verbum Adolere hic imprimis consideratione dignum, quod modo significat accrescere: quia crescentes pueri, cum primum puberes fiunt, olere hircum (quod Graecis est ἑρμιόνη) incipiunt...

Verbenasque adole (id est, incende, ure) pinguis & mascula thura.

Idem Aeneid. 1.

Quinquaginta intus famula, quibus ordine longo Cura penum struere & flammis adolere Penates.

Servius: Adolere, id est, Colere. Sed adolere proprie est augere. In sacris quidem Adolere per bonum omen dicitur. Nam & in aris non adolentur aliqua, sed cremantur. Ergo ex hoc quoque verbo Adolere colligitur odores in aris incendi Veterum consuetudo...

Fio.

Sed verbum quoque Fio hic pertinet, & eius composita. Fio a facio videtur dici per Syneresin. Nam sublatis litteris a & c ex Facio, fit Fio, passivum. Ut igitur Facere Latine φαειναι...

ut etiam operari, propterea quod nullum factum operatione est praestantior, quam res divina: sic fieri quoque, ea potissimum & proprie dicuntur, quae sunt in Dei honorem.

A Fio autem suffio componitur, quod est suffumigo, quasi sursum fumum ago. Plinius: Hippocrates ruta vulvarum causa naturam suffire debet. Idem: Alii carnem recente haedorum pilis suffiunt, eodemque nidore fugant serpentes. Idem: Quidam cocentii sunt fumo huius mixtura suffire vinas secundo flatu continuo triduo. Virgilius: At suffite ihyms, &c. Hinc suffitum dicimus Suffitum...

Suffitio etiam aliquando dicitur. Plinius: Orpheus & Hesiodus suffitones commendaverunt. Suffitor autem dicitur, qui buccis insufflat ignem. Plinius: Lycius & ipse pinxit suffitorem. Suffitorum sunt Myronis discipulus, qui fecit dignum praecceptore discipulum sufflantem languidos ignes.

A Fio etiam fit Exsio, quod est purgo, a quo Exsitus, id est, purgatus. Exsio Veteres pro purgamento posuerunt. Festus: Exsio purgamentum: unde adhuc manet suffitio.

Hic postremo adde Fimi nomen. Fimus siue simum in neutro genere, proprie latamen significat, & excrementa animalium, quibus agri stercoreantur. Graece καὶ δὲ σπόγγος, καὶ δὲ σπογγώδης.

Et haec dicta sunt de nominibus Latinis ex quibus ipsis frequentissimum istorum fumorum, suffumigationum, suffimentorum, odorum, atque odoramentorum in sacris usibus facile possit colligi.

Idem ex nominibus Graecis clarius adhuc patet. Suffimentum enim siue suffitus, suffitio, &c. quod idem significat, suffumigium seu suffumigatio, id est, odorum siue odoramentorum excitatio...

Hoc vero verbum θυμὸν derivatur παρὰ τὸ θυόν, quod verbum, ut Eustathius pluribus in locis ostendit, duo significat, nempe idem quod θυμὸν, id est, suffire, suffumigare, suffimentum, suffitum, suffumigium edere, odores siue odoramenta a Diis incendere.

Eustathius apud Homerum docet, partim θυμῶνα, id est, suffitum, seu suffimentum, partim θυμῶνα, siue θυμῶνα, seu ἱερῶνα, id est, victimam, hostiam siue bestiam sacrificiis destinata significat: unde & θυμῶνα Porphyrius & Grammatici sacrificium volunt dictum, quod primi mortaliū ex combustis arboribus siue plantis, earumque partibus & fructibus θυμῶνα, id est, suffimentū siue suffitū Diis impenderint...

ANTIQUITATVM CONVIVIALIVM

SECUNDVS VITAE HUMANAE ACTVS,
EST EDUCATIO. DE VARIIS CONVIVIORVM GENE-
ribus, quae in illum cadunt. De conuiuio Ablactationis Hebraeorum, Dentitionis
Fessanorum. De infantum nutritione, lactatione (quae magna sunt Dei miracu-
la) ablactatione, atq; victu: Quibus de causis matres, si villo modo fieri potest,
suo lacte infantes alere debent. Exemplum epularum puerilium, vt in
comae & barbæ, depositione, vestitus mutatione, &c. In ge-
nere de puerorum & adulescentum diæta atq;
victu vel probo, vel malo.

CAPVT XVII

SEQVITVR secundus vitæ humanae actus, nimirum educatio, qui quidem reliquo-
rum trium, qui sequuntur, quasi basis est, & fundamentum. Nam qualis præceptis &
educatio, talis plerumq; & muneris cuiuslibet, & matrimonij & mortis denique ratio
conditioue, siue bona, siue mala consequi solet. Nolo autem hic de ipsius educationis
institutionisue puerilis vi, quæ in bonam pariter, atq; malam partem maxima est, deq; vera illius
legitimâ ratione disputare, de qua præ cæteris & Plutarchus in aureolo illo suo libello *de* τῆς
ἐπιτροπῆς τῶν παιδῶν, & Plato in lib. de Repub. de Legibus, nec non in Dialogo, qui Laches in-
scribitur. Item Aristoteles Pol. lib. 8. cap. 17. & lib. 9. sapientissimè differunt: Verum de con-
uiuiorum tantum nonnullis generibus, quæ ex multarum gentium more, & consuetudine cum
puerili hac educatione sunt coniuncta: deq; ipsa puerilis diæta ratione, atq; consuetudine, quæ a
pud gentes quasdam olim obtinuit, & adhuc obtinet, proprius hic mihi videtur esse differendi lo-
cus. Sunt autem conuiuia, quæ in teneram illam ætatem incurrunt, duplicis ferè generis: alia, quæ
amaioribus natu in illorum gratiam celebrantur: alia, quæ ab ipsis met pueris agitari solent.

Conuiuia puer-
ilia duplicia.

Ablactationis
conuiuium.
Primum exem-
plum conuiuij
ablactationis.

Questio.

Cur olim iu-
dei potius con-
uiuati sint, qua-
do puer a lacte
fuit depulsus,
quam vbi est
circumcisus.

2.
Secundum exem-
plum.

Quoad prioris generis conuiuia, primum meriti inter illa locum obtinet antiquissimum il-
lud, Iudæis olim vsitatum, Ablactationis conuiuium: cuius duo illustria in sacris litteris exempla
habemus. Primum est Gen. 21. vbi Abrahamus eo die, quo Isaacus filius eius a lacte fuit depulsus,
magnum conuiuium dicitur adornasse: de quo sic Origenes Homil. 7. in Gene. Huius pueri diem
natalem non celebrat Abraham, sed celebrat diem, quo a lacte fuit depulsus, magnumq; conuiuium
facit. R. Selomoh tradit Saram, vt suppositiij partus suspensionem, quæ vulgò increbuerat, amoli-
retur, omnibus conuiuiarum infantibus, quos illi secum adduxerant, lac exhibuisse: atque hoc tam
largo lactis fonte, qui omnibus potuit satisfacere, fidem fecisse, se non suppositiio, sed vero par-
tu gaudere. Verum hoc, quoniã de eo nihil affirmant sacrae litteræ, eadè facilitate, qua afferunt,
reijci ac repudiari potest. Quæritur autem a nonnullis, cur potius conuiuati sint, quando puer a la-
cte fuit depulsus, quam vbi est circumcisus: & respondetur, propterea quòd circumcisus & infans,
qui vulneratur, ac spectantibus quoq; parentibus, cognatis atq; alijs, molestiã afferat: deinde, quòd
amor parentum non tantus sit ab initio erga infantes, quantum postea. Verum primò superuacua
nea videtur illa esse questio, nec certò potest affirmari circumcisionis die nullum conuiuium ab
Abrahamo fuisse celebratum, licet sacrae litteræ nullam eius mentionem faciant: quippe cum non
omnes semper rerum gestarum circumstantiæ in sacris litteris exprimantur, & ex supra commo-
moratis satis constet, circumcisionis diem hodie a Iudæis, atq; Mahometanis magnificis conuiujs
celebrari. Deinde ratio, qua redditur, admodum videtur esse leuis: quippe quum & ablactatio, non so-
minus quam circumcisio, infanti pariter, atq; parentibus dura sit atq; molesta: & conuiuia non so-
lum in læto, verum etiam in tristi rerum statu, vt in funeribus, nonnunquam agitari soleant, ad
illos, qui merore sunt consternati, nonnihil erigendum atq; consolandum. Alterum exemplum est
1. Sam. 1. vbi Hannah scribitur filium suum Samuelem, posteaquam eum a lacte depulsi, cum in-
uencis tribus, et modio vno farinæ atq; vtre vini ad domum Iehouæ in Silo adduxisset. Ibi R. Da-
uid Kimchi existimat ex tribus illis iuencis vnum sacrificio fuisse destinatum, reliquos vero duos
epulo, quod sacrificium fuit consequutum, quæ sententia doctis quibusdam videtur esse verisimilis:
quidam tamen vnum iuencum ad holocaustum, reliquos duos ad pacifica voluisse destinatos.
Ex duobus

Ex duobus ergo illis locis constat, tempus *δωδεκαημέριον* (quod Moschion in gynæcijs anno, & Ablactationis
mensibus sex, aut biennio integro post partum definit, cum nimirum infantis dentes iam solidio tempus.
res, solidiorem cibum facilius dividere, atque manducare possunt:) de quo tempore plura apud Fr.
Vallesium vide de sacra Philosophia pag. 634. sacrificijs, conuiujsq; fuisse apud Iudæos celebra- Conuiuij abla-
tum, quorum finis, vsusq; partim gratulatorius seu eucharisticus, partim consolatorius, partim de ctationis finis
nique typicus, seu mysticus videtur fuisse. Nam primò parentes læti, quod infantes sui eò ætatis vsuq; triplex.
iam progressi, tantumq; viribus aucti essent, vt iam non amplius lacte indigerent, sed solidiore ci-
bo vi possent, huiusmodi sacrificijs atq; conuiujs, ceu externis symbolis, animi sui letitiam, atq;
Eucharisticus.
Eucharistia erga Deum, vicinis, amicis, atq; cognatis suis declarabant, quò nimirum illi vnà se
cum, non modò ad gaudendum, verum etiam ad gratias Deo, pro tanto beneficio agendum, incita-
rentur. Deinde quoniam hæc infantum a maternis uberibus, maternoq; lacte, ceu naturali, iucun-
dissimoq; cibo atq; potu, repentina auulsiõ atq; abstractio, & ipsi infanti & matri quidò oppro-
briosa animi, corporisq; dolores conciliat, huiusmodi conuiujs, mutuisq; amicorum, cognatorumq;
suorum colloquijs, illos proculdubio lenire atq; mitigare tentabant. Postremò, quoniam omnes ve-
teris Testam. caeremonia atq; actiones rerum spiritualium, eorum quæ noui Testamenti tempo- Typicus seu
ribus futura atq; euentura erant, typi atq; figuræ fuerunt, dubium profectò non est, quin ablacta- mysticus.
tio quoq; spiritualium quorundam mysteriorum imago fuerit, ita vt mirum non sit, illam a vete-
ribus sacrificijs, conuiujsq; fuisse celebratam. Primò igitur ablactatione ista corporea, spiritua- Que mysteria
lis ablactatio adumbrata fuit, quæ nimirum veri, & spirituales Isaaci, hoc est, fideles, & electi, corporea ille
Sancti Spiritus vi atq; virtute, a lacte materno atq; naturali, hoc est, ab originalis labijs prauis, ablactatione si-
tate, quam vnà cum lacte materno suscipiunt, depelluntur, vt solidi cibi, hoc est, vera solidæq; pie gnificentur.
tatis & innocentie, seu ipsius potius Christi, compotes fiant. Deinde eadem quoq; signum fuit ad- primum myste-
mirabilis illius, quæ post Christi aduentum exiit, futura ablactationis, qua nimirum Isaaci spi- Secundum.
rituales, lac infantie illi veteris Testam. conuenientissimum, hoc est, legis elementa ac rudimen-
ta cum solido cibo, hoc est, cum euangelio commutarunt. Adhæc infantum, qui modò a materno
lacte remoti fuerunt, imagine egregie in sacris litteris veri Isaaci secundum spiritum, hoc est, ele-
cti depinguntur, qui, vt infantes ad matrem, ad Deum solum respiciunt, in illo solo mentis, cor-
disq; sui oculos defixos habent, secundum illa Davidis carmina a Buchanano elegantissimè hæc
versibus Latinis expressa:

Qualis puer tenellus	Eterne rector orbis
Vix lacte pulsus, vnam	Te mens mox inuicetur
Suspirat in parentem,	Vnum, vni adheret, vnum
Hanc spectat, hæc ab vna	Te vindicem salutis
Dependet, ambit vnam.	Agnoscit.

Eadem metaphora vititur quoq; Isaia cap. 28. Præterea hæc eadem ablactatione significa- Tertium.
tum fuit, spirituales Isaacos in hac vita, ceu infantia inscitia, ignorantiaq; plena, lacte tantum,
hoc est, caduco cibo sustentari, qui quidem post hanc vitam solido æternoq; quasi nectare, atq; am
brosia pascentur. Postremò, vt Isaacus, atq; Samuel a lacte matrum suarum fuerunt depulsi, ita Quartum.
futurum erat, vt illorum posteri, iusto Dei iudicio, a terra Canaan, ceu matris suæ lacte & melle
fuentis uberibus depellerentur, & exterarum gentium crassis, sordidissq; cibis vesci cogerentur.
Hæc atq; alia huiusmodi mysteria, quum corporea illa ablactatione significentur, quid mirum est
illam tanta a veteribus sacrificiorum, conuiuiorumq; festiuitate fuisse decoratam?

Hæc autem festiuitas ablactationis epulis, similia videntur fuisse illa Spartanorum n̄dvi- Spartanorum
dia, quasi dicas nutriticia, pro pueris celebrari solita, quorum Athen. lib. 4. meminit. Illo enim n̄dvi dia,
tempore nutritices infantes mares in agros exportabant, ad Dianam Corythallia cognominatam, similia fuitis
cuius ades erat iuxta Tiaffum in locis vicinis Cleæ. Tunc igitur copidas (genus id erat Sparta abl- ctationis
ni conuiuij) agitabant, sacrificabant præterea γαργανιστῶν ὀφθαλμοῦν, hoc est, porcellos ad-
buc lactentes, & in conuiuio apponebant panes furnaceos. Hæc ille. Verisimile igitur est, eo tem Edusa & Po-
pore, quo infantes erant ablactandi, illud sacrificij, epuliq; genus celebrari fuisse solitum. Caro tina Deæ præ-
Edusiam, & Potinam vocauit deas præfides puerorum: hæc enim nutritices inuocare solebant, cum
pueri lac dimittere incipiebant.

De infantu nu-
tricatione, lac-
tatione, & ab-
lactationis tem-
pore.
Infantes elo-
quentissimi di-
vine glorie
precones.
Menstruo san-
guine infans in
vtero materno
alitur.

Nane & loco huic, & proposito in vniuersum nostro videtur esse consentaneum, vt de infan-
tum nutritione atq; lactatione, nec non ablactationis tempore atq; victu, quaedam dicamus. Ve-
rissime David Psal. 8. cecinit Deum in infantum atq; lactentium ore laudem suam fundasse, ita
vt infantes adhuc lactentes, licet ne verbum quidem adhuc fari possint, tamen eloquentissimi,
vocalissimiq; sint diuinae laudis atq; glorie precones. Nam vt alia omittam, quid quae so admirabi-
lius, & ad diuinam laudem illustrius, quam illud epulum, quod Deus infantibus adhuc vtero mater-
no inclusis adornat praebet? quod quidem, vt Hippoc. & Galenus, Medicorum facile principes,
testantur, menstruo sanguine, quo nihil saedius ac perniciosius, constat: cuius quidem ex venis desu-
tia, quae cum suapte natura sint virus nocentissimum, admixtum, vt Plinius & alij Physici,
atq; adeo ipsa experientia testatur, excrementum, admirabili Dei virtute atq; potentia in vtili-
alendoq; faeri accommodum alimentum, conuertuntur. Huiusce epuli consideratio diligens et ac-
curata, nos & ad ipsius Dei potentiam, benignitatemq; cognoscendam ac collaudandam: & ad sa-
sum, superbiam, luxuriamq; nostram compefcendam ac coercendam, merito inuitare debet.

Tam vero postquam infans ex illis materni vteri tenebris, atq; tetro sedoq; carcere in lucem
hanc almam atq; iucundam euasit, ecce aliud illi a Deo epulum apponitur, quod quidem eodem ser-
culo constat, quo in vtero adhuc inclusus, nutritus fuit, nempe sanguine illo, qui quidem singulari
Dei virtute atq; potentia in lac commutatus in mammillas sursum fertur, ad infantem recens
natum alendum atq; nutriendum, de quo sic egregie Phauorinus apud Gellium disserit: Nomen
hac quoq; in re solertia naturae euidentis est, quod posteaquam sanguis ille opifex in penetralibus suis
omne corpus hominis finxit, aduentante iam partus tempore, in supernas se partes profert, & ad
fouenda vita, atq; lucis rudimenta praesto est, & recens natus notum, & familiarem victum of-
ferit? Cogitatu quoq; ne dum dictu, est admirabile, quanta sit tenelli illius oris dexteritas, ac prom-
ptitudo ad lac-
tationem.

Promptitudo
infanti ad lac-
tationem
fugendum.
Proidentia di-
uina duo maxi-
ma munerata se-
cundum Phi-
lonem.
Vnum idemq;
nutrimentum
infantibus ci-
bi, potioniq;
simul vsum
praestat.
Lactatio infan-
tum ingens Dei
miraculum.
Infantes ma-
trum lacte as-
lendi.

ptitudo ad lactem illud suum alimentum ex materni vberibus sugendum atq; deglutendum, ex
quo ipso quoq; singularis Dei virtus elucet atq; apparet. Philo in lib. de virtutibus & vitiis
re admodum, eleganterq; inquit, diuinae providentiae duo esse maxima munerata: nimirum & vni-
uersi, & hic ro mu dy a yera eis ro ed, hoc est, generationem, qua id, quod non est, in esse produci-
tur: & rto ro ydaxos & rtpoias, hoc est, lactis affluxum, quo quidem, cum molliissimo nutrime-
to infans nutritus, hoc est, recens natus alitur atq; nutritur. Nam, vt ibidem addit, singulari
Dei providentia fit, vt vnum idemq; nutrimentum partim aequum, partim cretissimum infantibus
bi simul, potioniq; vsu praestet, & ad illorum sitim pariter, atq; famem vno eodemq; tempore te-
stinguendum optimum sit, efficacissimumq; pharmacum.

Cum itaq; vt ex pauculis his, quae attingi apparet, haec infantum nutritio atq; lactatio in-
gens sit Dei miraculum, & illustre diuinae potentiae atq; clementiae documentum, vt haec sola ra-
tio omnes matres ad illa sua viscera, suo proprio lacte alendū nutriendumq; optimo iure impellere
debeat. Quam enim quae maiorem voluptatem simul, ac vtilitatem capere possint, quam ex inge-
asiduam, tanti miraculi diuini inspectione & consideratione, si, inquit, tantum Dei miraculi con-
sideratione, admiratione, dignissimum, non oculis solum atq; auribus: verum etiam tactu, care-
risq; sensibus asidue vsurpent? An non hoc ad illarum animos cum diuini amoris atq; laudis stu-
dio inflammandū: tum aduersus innumeras molestias, curas, sollicitudines, dolores atq; arumnas,
quibus matrimonialis vita obnoxia est, vera fide fiduciaq; munendum plurimum valeret? Pa-
deat ergo mulieres multas suae ignaviae atq; mollitiae quae semetipsas tanto fructu priuant, dum
partum suum alijs committere, quam illum alere malint. Verum praeter illam a me commemorata
tam rationem, multae aliae, validae admodum, & efficaces, ab Hippoc. Galeno, Phauorino apud
Gellium, Macrobio, Quintiliano, Plutarcho in lib. de liberorum educatione, rationes afferuntur,
quae docent matrum munus atq; officium esse, vt infantes suo lacte nutriant atq; educant: si quidem
illis liberorum suorum salus cura est, atq; cordi. Prima ratio est, quia infans iam in vtero, vt
supra dictum est, nutrimento illi assuevit: quamobrem illius nutritio infanti non parum periculi
creabit. Non decet igitur, vt bene pieq; Christoph. a Vega dixit, infantem orbari sua hereditate,
qua creator summa clementia, liberalitate & providentia ipsum donauit. Quod enim per vmbili-
cum intra vterum capiebat, id sibi tradi voluit in mammis confectū, ad eandem irraductū per ve-
nas vteru-

Matrum mu-
nus est infan-
tes lacte nutri-
re & educare.
Ratio prima.

nas vtero, ipsisq; communes. Secundò, matres ουτραδέσποιν, vt Plutarchus inquit, hoc est, secundà
maiori cum affectu, atq; etiam iure infantes suos alent, vt quos ex intimo corde, atq; ex vnguicu-
lis, vt dicitur, amant, quam nutrices, quarum beneuolentia non naturalis, sed aduentitia est, atq;
supposititia, ex mercede, qua conductae sunt, promanans. Tum illa quoq; non leuis est ratio, quae
matres ad infantes suos lacte suo alendum impellere debet, quod periculum est, ne illorum et animi
& corpora alieno nutritis alicuius lacte corrumpantur. Nā, vt eleganter Phauorinus apud Gel-
lum disputat, non frustra creditū est, sicut valet ad fingendas animi, corporisq; similitudines vni-
& natura seminis, non secus lactis ad ingenia & proprietates valere. Egregie id quoq; docet A-
ristoteles Pol. 9. inquit: η τὴν γάλακτα ὁ ἄνθρωπος ἐκτὸν μάλιστ' ἀνεκτα τῆς σωματικῆς ἀνομο-
τητος ἔχει τοὺς νόμους τῆς. Hinc Lactantius imitatus Paulum eleganter hoc simili vicitur lib. 5.
cap. 4. Nam sicut infans solidi ac fortis cibi vim capere non potest, sed liquore lactis, ac mol-
litudine vicitur, ita, &c. Verum id non in hominibus solum, sed etiam in brutis animaduersum.
Nam si ouium lacte, hodi: caprarum, agni alantur, constat fermē in his lanam duriorē, in illis
capillum gigni teneriorem. Comperit quoque est, canem lacte cati nutritum perinde mures ca-
pere, atq; carum. Hinc poetae, hominum quorumuis crudelitatem depingentes, illos fingunt tigri-
dum, leonarum, aliarumue ferarum mammis sucxisse. Habidem Iustinus narrat, quod ei cerua v-
bera ad mouerit, summa pernicitate praeditum, inter ceruorum greges, saltus montesq; peragrasset.
Sic Tiberij bibacitas, Caligulae crudelitas, illorum nutritibus accepta fertur: quarum altera te-
mulentia mulier fuit, Tiberiumq; ablactando vinolentis offis pauit: altera cum suapte natura cru-
delis fuit, atq; barbararum mammillae extremitatem sanguine imbuat, vt illam Caligula sugge-
ret. Ac omnino constat, nutrimentum cum animi, tum corporis vitia in infantum animos, atq; corpo-
ra deriuari. Vnde Alardem S. Bernhadi matrem, illustrem feminam, legimus sepeem suos libe-
ros non alienis vberibus nutriendos commisisse, quasi cum lacte materno matrem quodammodo
boni insfundens eis naturam. Quamobrem non ignauia modo, atq; mollitia, verum etiam inhumana
nitatis, immanitatisq; nomine accusandae sunt matres istae, (si matres sunt appellandae, ac non po-
tius dura, tristesq; nouerca) quae filios suos infantulos a se ablegant, & alienis nutritibus cum
illorum maximo animi, corporisq; periculo tradunt, seu produunt potius atq; prostituunt. Praeterea Quarta:

si matres suo lacte infantes suos alant, id ad mutuum matris atq; infantis amorem augendum &
confirmandum plurimum valet: de quo, si secus fiat, multū detrabi atq; diminui esse necesse. Nam
vt scite admodum, vterq; Plutarchus inquit, η στωχοπλα δὲ ἀρετῆς τῶν υἱῶν ἐστὶ τῆς εὐνοίας, hoc est,
coniunctus est incrementum, seu quasi intentio quaedam beneuolentiae: ita vt ipsas quoq; feras, ab illis,
quarum conuictu vsu sunt, abstractas, illarū desiderio tangi videantur. Hinc Phauorinus apud
Gellium, Quis, inquit, illud etiam negligere, aspernariq; possit, quod quae partus suos deserunt, ablegant,
ganeq; a sese, & alijs nutriendos dedunt: vinculum illud, coagulumq; animi, atq; amoris, quo paren-
tes cum filijs natura consociat, intersecedunt, aut certe quide diluunt deterruntq;? Nam vbi infan-
tis aliorum sum datur, facta ex oculis amolitiō est, vigor ille matris flagrantiae sensim atq; paulatim
restinguitur, omnisq; impatiētissimae sollicitudinis strepitus consulescit: Neq; multo minor aman-
danti ad nutricem aliam filij, quam morte amissi obliuio est. Ipsius quoq; infantis affectio animi,
amoris, consuetudinis in ea sola, vnde alitur, occupatur: et proinde (vt in expositis vsu venit) ma-
tris, quae genuit, neq; sensum vllum, neq; desiderium capit. Ac propterea obliteratis & abolitis nati-
uae pietatis elementis, quae quid ita educati liberi amare patrem atq; matrem videntur, magnam
ferē partem non naturalis ille amor est, sed ciuilis & opinabilis: Haec ille. Iam vero ipsa quoq; nā
tura, vt inquit Plutarchus, docet matribus lactandā esse atq; alendam suam progeniem: quae id-
circo vnicuiq; animanti parienti alimentū lactis suppeditat, ac proinde sapienter bina mulieri-
bus vbera dedit, vt si gemellos edidissent, vterq; suū lactis fontē haberet. Hinc Phauorinus, An
tu quoq; inquit, putas naturā feminis mammarū vbera, quasi quosdam nauulos venustiores, non
liberorum alendorū, sed ornandi pectoris causa dedisse? Sic enim pleraq; ista prodigiosa mulieres,
fontem illum sanctissimū corporis generis humani educatorem arfacere & extinguere, cum pe-
riculo quoq; auersi corruptiq; lactis, laborant, tanquam pulchritudinis sibi insignia deuenisset. Idem
auctor prodigiosas istas, vt vocat, mulieres, quae partū suum alere decrectant, parricidij reas fa-
ciunt. Huius addit, quod cum ipsa quoq; animalia bruta, quantumuis fera, suos fetus vel ipsius naturae

impulsu alant, nutriant, foueant diligenter ac delicate mulieres illas, quae idem officij infantibus suis prestare recusant, vel ipsis feris immaniores ac deteriores esse. Reprehendit idem Chrysostomus Homil. in Matth. 83. sic scribens: Multa matres post partum alijs nutricibus infantibus suos dederunt, quod ipse (Christus) facere noluit: sed proprio corpore nos alit, & sibi coniungit atque conglutinat. Praeterea legimus, Reginas quoque Galliae olim infantibus suos lactasse: unde tradunt, Reginam quandam Galliae, ex Hispanijs oriundam, cum illius infanti, quem ipsa die lactauerat, vagienti miserabiliter matrona quadam in gynaeceo honesta, misericordia suscepta, mammas praebuisset, factum id indignissime tulisse, ita ut etiam infantem, quicquid suxerat lactis euomere coegerit, quasi indignum, ac ipsi naturae contrarium iudicans, infantem alios quam materno lacte alit. Atque hoc legimus apud gentes non Christianas modo, sed quantumuis non religionis modo vere expertes, verum etiam barbaras atque feras, moris fuisse, ut matres infantibus suos lactarent. Nobilissimas Romanorum matronas suis uberibus liberos lactare solitas legimus: quo nomine cum aliae, tum Catonis Censorij insignis uxor laudatur, quod non passa est alio, quam suo lacte, infantem alit. Idem de Germanis memoriae prodidit Cornelius Tacitus: Suae, inquit, quaeque mater uberibus alit, nec ancillis, ac nutricibus delegatur. Quod si ergo mulieres Ethnica a vera religione alienae, natura duce atque ministro, sobolem suam omnino sibi lactandam esse duxerunt, pudeat mulieres Christianas se hoc pietatis officio ab illis superari. Denique in populo Dei & Saram, & Annam, & Elisabetham, Iohan. Baptistae matrem confectam iam aetatis mulieres (ut taceam de alijs) legimus hoc lactationis officium filijs liberisq; suis fidelissime praestitisse, a quarum pietate se alienissimas esse illa produnt, quae idem officij charis pignoribus prestare grauatur. Atque haec satis sunt dicta de mollibus illis & delicatis mulieribus, quae cum per aetatem, & valetudinem illo maxime naturali, pio, honesto, debitoq; infantes suos lactandi officio fungi possent, illud vel superbia, vel ignauidia atque mollicie quadam (cum lactationis labores atque molestias fugiunt) turpiter cum summo liberorum suorum periculo atque pernicie deserunt, & catulos sepe potius melitaeos ac delicatos, quam naturales illos suos amores atque delicias in sinu gremioq; suo fouere matunt. Ut autem haec merita sunt culpanda, ita excusanda sunt pia & honesta quadam matronae, quae quum libenter hoc officij charis suis liberis praestarent, illud vel ob aegritudinem, vel conceptum, vel aliam denique necessariam ob causam facere non possunt. Ille tamen dabunt operam, ut non temere obuias quasuis causas suas lactare non possunt, ut Plutarchus monet, & Quintilianus libro 1. cap. 1. de Sermone, delectu habito, maxime aduersus, hoc est, probas & honestas nutrices infantibus suis asiscant: quae nimirum sunt moribus verecundae, castae, sobriae, hilares, placidae, sermone expedito, blando & veracundo: a garrulitate alienae, corporis bona & inculcata valetudine: lacte bono praeditae, quod nimirum & substantia mediocre sit, nec tenue nimis, nec nimis crassum, sed ex omni parte equale & colore vel, ut vult Galenus, candidum: vel, ut Aristoteles ad liuorem tendens: & sapore dulci, non salsum, acidum, aut amarum: odore denique non ingratum, neque foetidum, aut putrilaginem redolens. Haec sunt bonae nutrices (cuiusmodi olim Lacanas fuisse tradunt, quarum opera etiam exteri vsi sunt, teste Plutarcho in Alcibiade) animi, corporisq; virtutes: quibus opposita vitia in nutricibus maxime vitanda, ne illa contagione quadam in infantibus transfundantur. Porro de nutricatione, lactatione & ablactatione infantum, eiusq; modo, sicut etiam de cythi vsu, quo lac augetur, si plura cupis cognoscere, lege Medicorum libros, & in primis Zuinggerum in Politica Aristotelis & Christophorum a Vega, qui lib. 2. de arte medendi, de his omnibus bene sapienterq; scripsit. Ex Homero, ut idem auctor annotat, videtur colligi posse, Troianos olim infantibus suos medulla, aut pinguedine ouili lactis, quam butyrum appellamus, aluisse, ferè simili more Hebraeorum, qui nato puero, priusquam lactetur, mel & butyrum praebere solent, ut testatur Mollerus in Esa. cap. 7. v. 15. de Christo. Porro versus Homeri sunt hi 11. x.

Officium mulierum, quae ipse de: ita excusanda sunt pia & honesta quadam matronae, quae quum libenter hoc officij charis suis liberis praestarent, illud vel ob aegritudinem, vel conceptum, vel aliam denique necessariam ob causam facere non possunt. Ille tamen dabunt operam, ut non temere obuias quasuis causas suas lactare non possunt, ut Plutarchus monet, & Quintilianus libro 1. cap. 1. de Sermone, delectu habito, maxime aduersus, hoc est, probas & honestas nutrices infantibus suis asiscant: quae nimirum sunt moribus verecundae, castae, sobriae, hilares, placidae, sermone expedito, blando & veracundo: a garrulitate alienae, corporis bona & inculcata valetudine: lacte bono praeditae, quod nimirum & substantia mediocre sit, nec tenue nimis, nec nimis crassum, sed ex omni parte equale & colore vel, ut vult Galenus, candidum: vel, ut Aristoteles ad liuorem tendens: & sapore dulci, non salsum, acidum, aut amarum: odore denique non ingratum, neque foetidum, aut putrilaginem redolens. Haec sunt bonae nutrices (cuiusmodi olim Lacanas fuisse tradunt, quarum opera etiam exteri vsi sunt, teste Plutarcho in Alcibiade) animi, corporisq; virtutes: quibus opposita vitia in nutricibus maxime vitanda, ne illa contagione quadam in infantibus transfundantur. Porro de nutricatione, lactatione & ablactatione infantum, eiusq; modo, sicut etiam de cythi vsu, quo lac augetur, si plura cupis cognoscere, lege Medicorum libros, & in primis Zuinggerum in Politica Aristotelis & Christophorum a Vega, qui lib. 2. de arte medendi, de his omnibus bene sapienterq; scripsit. Ex Homero, ut idem auctor annotat, videtur colligi posse, Troianos olim infantibus suos medulla, aut pinguedine ouili lactis, quam butyrum appellamus, aluisse, ferè simili more Hebraeorum, qui nato puero, priusquam lactetur, mel & butyrum praebere solent, ut testatur Mollerus in Esa. cap. 7. v. 15. de Christo. Porro versus Homeri sunt hi 11. x.

Lactis boni conditiones.

Troiani quocumque generis infantibus suos aluerunt.

Dentitionis conuiniuum.

Ασυβία εστι δὲ σπινθὴρ ἐστὶ δὲ γράσι παρὰ τὸν Μυελὸν οὖρον ἐστὶ σπινθὴρ, καὶ οὖρον τὸ γάλακτος. hoc est, Athenax qui solebat ante in genibus patris solam medullam edere, aut ouium pingue. Huiusmodi cibum sexto aetatis mense infantibus concedendum esse arbitrat. Ablactationis porro conuiniuum, Hebraeis vsitato, non ab simile videtur esse Dentitionis conuiniuum.

uuum, quod apud Fessanos in vsu fuisse legimus. Parces enim, ut testis est Leo Africanus, ubi primum infans dentes edere incipit (quod Graeci ὀδονταί, & Quere, Latini dentire vocant: quod nonnullis quinto mense, ut vult Moschion: plurimis septimo mense accidit ut Macrob. testatur lib. 1. de somn. Scip.) lautum conuiuium parant, quod ὀδονταί, siue ὀδονταί, Latine dentitionis conuiuium commodè appellare possis. Quoniam autem hanc infantum dentitionem plerumq; dolores gingivarum (quibus non secus vexantur, ac si aculeis pungerentur) nec non febres, ventris immodicum profluvium, aliaq; incommoda atq; pericula consequuntur, ut Hippoc. 3. Aph. 25. & Celsus lib. 2. cap. 1. testantur, verisimile est, Fessanos ad sese, ex illis dentitionis infantum molestijs, molesto odiosoq; illorum ploratu, non nihil reficiendum atq; recreandum, conuiuia huiusmodi vsurpare: ut nihil dicam, quod inexplebile hominum abdomen quauis ex re, etiam minima, conuiuanti, epulandiq; occasionem captat.

Nunc ad alias quoque festiuitates pueriles cum sacris, & ceremonijs, tum conuiujs celebrari Atheniensium solitas, accedamus. Iner illas autem, non postrema est illa Atheniensium ἡμέρα, scilicet ἡμέρα, ἡμέρα, siue ἡμέρα, quae fuit tertia dies Apaturiortu, in qua ἡμέρα, hoc est, pueros triennes, quadriennesq; (unde ἡμέρα, id est, puerilis dicta) sodalitati ascribebant, & in classes tribuitim diuidebant, teste Suida. Eodem quoque die pueri, ut quisq; ingenio valebat, certatim poemata recitabant, alter alterum superare contendens: cuius consuetudinis Plato in Timaeo mentionem facit, cum inquit, parentes in illo die pueris certaminis loco rapsodias fuisse proponere solitos. Totum vero Festi ἀπαυρία illud ἡμέρα, ἡμέρα festum, 4. diebus distinctum, Suidas sic describit: ἀπαυρία, inquit, celebritas ἡμέρα describitur Athenis celebrabatur, in qua Sitalci Thracum regis filius ciuitati fuit ascriptus. Quatuor autem dierum ea fuit. Primum diem ὀδονταί appellabant, quod sodales ad vesperam in vni coacti epularentur. Secundum, ἀπόπυρον, a sacrificando: nam Ioui Sodali, & Palladi sacrificabant. Tertium ἡμέρα, id est, puerilem siue puellarem vocabant, quod ἡμέρα & ἡμέρα, id est, pueros, & puellas sodalitati ascribebant. Quartus dies ἡμέρα dictus est. De hoc festo vide plura apud Herod. lib. 2. Xenoph. 1. Hellan. Terul. Simplicium in Phisicis, Aristot. Hesyeh. Euseb. in lib. de Temporibus, & alios.

Huiusmodi ἡμέρα & festiuitati, videntur similes esse, quaedam nostris temporibus apud Christianos vsitatae festiuitates puerorum, ludum literarium frequentantium, quae certis anni temporibus illis, animos suos a scholasticis pulueribus relaxandi recreandiq; causa, parentum, praecceptorumq; indulgentia, conceduntur. Sic, exempli gratia, apud Basilienses die S. Georgij omnes pueri literarum tyrones militari habitu, atq; pompa, cum tympanis atq; tibijs, extra urbem in lacu & amaranum quandam campum progrediuntur, ibiq; ad aliquot horas, propositis illis praemijs quibusdam, currendo, luctando, iaculando, alijsq; ludis inter se certant: tandemq; sub vesperam illis, in scholam suam reuersis, vesperna, pane mulsoq; costans, praebet. Similiter apud Tigurinos, festiuitatem quoque annis singularum scholarum pueri, omni militarium armorum genere instructi, cum vexillis, tympanis, atq; tibijs in pratum, hortumue aliquem spatiosum atq; amaranum excurrunt, praecceptoribus ac ludimagistris illos comitantibus: ibiq; cum varijs ludis puerilibus sese mutuo oblectant: tum vna epulantur, quae epula, quoniam lacte potissimum, atq; pane constant, hinc tota illa festiuitas vernaculo sermone Profectio in lac appellatur. In die milch ziehen, quod Graece non incommodè γάλακτος ποσία vocari possit. His Bernensium puerorum solennis festiuitas (quae Tischluntag appellatur) potest annumerari. Similium festiuitatum, epularumq; puerilium, dubium non est, multa apud alios quoq; populos exempla reperiri. Apud ethnicos olim septima mensis cuiusq; die, propter Apollinis natalem, scholasticis, feriae erant, ut Musas magis haberent propitias: & per septimanam dies Mercurij, quod eloquentiae sit antistes. Eadem 4. cuius mensis dies sacer erat. De puerorum scholasticorum more a scholis vacandi quinquatribus (ut etiam Saturnalibus & Calendijs) sic scribit Horatius in extrema epistola.

Ac potius puer ut festis quinquatribus olim, Exiguo gratosq; fruatur tempore raptim. Item Ouid: in Fastis. Nec vos turba feri censu fraudata magistri, Spernite, discipulos atrahet illa nouos. Apud nos in Autumno ferè, & diebus canicularibus vacationes dantur scholasticis.

ἡρώστων,
festivitas Athe-
nicium.

Legimus præterea in antiquis literarum monumentis, & comæ barbaq; depositionem, & vesti-
tus mutationem (quæ circa pubertatis ferè tempus fieri solita est, cum pueri iam ex ephæbis ex-
cessissent) multis cum ceremonijs, sacrificijs, atq; epulis fuisse a veteribus celebratam. Hinc xuo-
Baptismo, appellatur, festivitas fuit Atheniensium, aliorumq; Græcorum celebris, quæ illi, qui ex
ephæbis excesserant, capillum, barbamq; primam tondabant, illiusq; primitias & Apollini, (qui
idcirco ἡρώστων & dictus fuit) & fluminibus consecrabant, propterea quod corporea illa excre-
menta ex humore, & caliditate constent. Scholiastes Ιλ. β. ἔθ. λέγει τοῖς ἀρχαίοις τὸ πᾶν ἐξ-
μαστὶν ἔβριοντο, τὰς κόμας ἀποκείπειν τοῖς ποταμοῖς: τὰς δὲ ἐν ὄμιλιν ἀναξοφῶν ἀπέ-
εἶναι. Idem Tarrheus in 4. Odam Pythiorum, & Eustath. ἔθ. β. λέγειν κόμην τῆς νεότη-
τος, ἢ κόμην, εἶτα κείπειν ἐν τῷ ποταμῷ, &c. Athenis, ubi puberes facti erant,
publicè illis ostendebantur artium omnium instrumenta, quæ si quis apprehendisset, illam artem,
tanquam inquit ante natura exercebat. Mox primam barbam, comamq; deponerant: prius tamen
certa vini mensura in Herculis templum illata, quam libabant, & his, qui comenerant, propina-
bant: unde illa festivitas ἡρώστων, quasi dicas Latine Vinalia, fuit appellata, ut testis est He-
lychius, & pollux, qui ἡρώστων, inquit, εἶναι δὲ οἰκίαν ὑπερ ὅσων περὶ τῶν ἐν τοῖς θεοῖς ποσῶν.
idem tradit lib. 7. ca. 32. Et Perionius lib. 2. de Græc. magist. Lacedæmonijs, ut testis est Pluta-
rchus in Apophregmatris Lacon. comam alebant, idq; Lycurgi instituto, qui comam formosam de-
chritudinem augere, deformes terribiliores reddere, affirmabant: Idem tamen postea comam in The-
seo, ubi etiam Theseum Delphis iuisse, ibiq; Apollini comam suam dedicasse scribit, anteriore ca-
pitis parte abrasa. Nam alij temporum comam offerebant, alij posteriore, ut est apud Pollucem.
Apud Homerum Achilles Sperchio fluvij deo comam suam vouit: apud Sophoclem Orestes co-
mam in patris tumulum deposuit. Capillus autem ille Deo dicatus ὑπερ ἡρώστων & ab Aeschilo
appellatus, forsitan quod ceu præmium nutritionis Dijs offerretur, quod ὑπερ ἡρώστων Græci vo-
cant, ut reliquos πρὸς ἡρώστων & a luctu, ut Cælio videtur, quod ὑπερ ἡρώστων moris apud Græcos
fuerit in luctu comam recidere, & inter navigandum, tempestate urgente, eam euellere fuisse præ-
cibus, ut testis est Libanius in lib. de sua vita. Longobardos quoq; testis est Gregorius Romani-
cus, primam barbam apud amicissimos deposuisse, futuræ in posterum amicitie symbolum. Romani
quoq; altero & vigesimo anno, conuiuio acceptis amicis, comam barbamq; attondebant, & numi-
mi alicui offerebant. Hinc arbor capillata, vel capillaris sic dicta, teste Festo, quod in illa capilla-
tum suspendebant, vel, ut Plin. lib. 16. cap. 43. quod Vestalium virginum capillus ad eam de-
ferebatur, quam ibidè 450. annis antiquiorem, atq; adeo incertam eius ætatem esse, testatur. No-
ta sunt etiam Nazæarorum ἡρώστων, Num. 6. lud. 16. qui, quandiu voto illo suo erant obligati,
comam nutrebant: quo soluto, vel interrupto, adhibitis sacrificijs, illam deponebant, & in ignem
abiciebant, coramq; Domino concremabant. Ab illis autè & Græcorum, & Romanorum, proma-
stium præsertim, & Nazæarorum ἡρώστων, videntur sacerdotum, atque monialium, proma-
nasse. Concil. Carthag. cap. 44. In veteri Testamento (Leuit. 21.) Leuiticis sacerdotibus capi-
tis barbaq; tonsura fuit interdita, cum contra, ut ex lib. Baruch constat, cap. 6. Babylonij sacer-
dotes rasæ essent capitis, scissosq; vestibus.

Capillus Deo
dicatus, quomo-
do ab Aeschilo
dictus.

Vestitus mu-
tatio.

Puerorum im-
puberum apud
Romanos in-
signia.

Ut autè comæ barbaq; depositio circa pubertatis tempus a Veteribus fuit sacrificijs, epulisq;
celebrata: ita etiam vestitus mutatio. Tertullianus, uti supra dictum, in lib. de idololatria nomi-
natum, sponsalium, atq; nuptialium solennitatibus addit Toga pura solennitatem, quam postea
vestitum virilem appellat, & addit: Nullum deniq; cultum a Deo maledictum inuenio, nisi mu-
liebrem in viro. Maledictus enim, inquit, qui muliebribus induitur. Toga verò etiam appellam-
tionis virilis est: Hæc ille. Ex quibus constat, illam togam puram sive virilem sumptionem festinam
apud Romanos fuisse. Idem patet ex illis Suetonij verbis de Claudio Cæsare. Et toga virilis die
circà mediam noctem, sine solenni officio (hoc est, sine pompa, & magnificentia in illo die vestita)
lectica in Capitolio latus est. Puerorum porro apud Romanos impuberum & ingenuorum, duo
fuerunt insignia, quibus ad 14. vsq; ætatis suæ annum (quo vel Musarum, vel Martis tyrocini-
o

initiantur) uti solebant: postea quasi pueritia, atq; nucibus, ut ita loquar, renunciâtes, (quod
nos veruaculo nostro proverbio vocamus, pueriles calceos exuere) illa deponerant, & cum alio
vestitu commutabant. Primum insigne fuit bulla aurea, ut inquit Festus, quæ dependebat eis in
pectore, ut significaretur, eam ætatem alterius regendam consilio. Dicta autem est a Græco ser-
mone Βυλλή, quod cõsiliū dicitur Latine: vel quia eam partem corporis bulla contingat, id est,
pectus, in quo naturale manet cõsiliū. Aconius Pæd. in 3. Verr. Simul cum prætexta etiã bulla
suspendi in collo infantibus ingenuis solet aurea, libertinis scortea, quasi bullientis aquæ sinus
communiens, pectusq; puerile. Macrobi. lib. 1. Satur. cap. 6. Nonnulli, inquit, credunt ingenuis
pueris attributum, ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent, quam inspicientes ita de-
mum se homines cogitarent, si corde præstarent. Hanc pueri pueritiæ annos egressi apud lares fa-
miliares suspendebant: quemadmodum puella virginitati renunciâtes, Veneri puppas donabant:
Persius Satyr. 2.

Nempe hoc, quod Veneri donata a virgine puppa. & Satyr. 5.

Bullaq; succinctis laribus donata pependit.

Alterum insigne puerorum impuberum fuit toga prætexta, vestis sic dicta, quod, ut inquit Ma-
crobius, ei prætextebatur purpura: ex cuius robore, ut idem testatur, monebantur, ut ingenua-
tis pudore regerentur. Hinc pueri dicti sunt prætextati, quos olim Senatores secum in curiam
ducebant, teste Macrobio: & puerilis amicitia, prætextata a Martiale dicta est.

Tu mihi simplicibus Manu dilectus ab annis,

Et prætextata cultus amicitia.

De viriussq; origine, & vsu sic scribit Macrobi. lib. 1. Satur. cap. 6. Tullus Hostilius, rex Ro-
manorum tertius, debellatis Hetruscis, sellam curulem, lictor seq; & togam pictam, atq; prætex-
tam, quæ insignia Magistratum Hetruscorum erant, primus, ut Roma haberentur, instituit.
Sed prætextam illo seculo non vsurpabat puerilis ætas. Erat enim, ut cetera, quæ enumeravi, ho-
noris habitus. Sed postea Tarquinius Demarati exulis Corinthij filius, Priscus, Rex tertius ab
Hostilio, quintus a Romulo, de Sabinis egit triumphum. Quo bello filium annos 14. natum, quod
hostem manu perussit, pro concione laudauit, & bulla aurea, prætextaque donauit, insigniens
puerum vitæ annos fortè, præmij virilitatis & honoris. Nam sicut prætexta magistratum:
ita bulla gestamen erat triumphantium, quam in triumpho præ se gerebant, inclusis intra eam re-
medijs, quæ crederent aduersus inuidiam valentissima. Hinc deductus mos, ut prætexta & bul-
la in vjui puerorum nobilium vsurparentur ad Omen, & vota cõcilianda virtutis ei similis, cui
primus in annis munera ista cefferunt: Hæc ille, & adhuc plura, quæ ibi legere poteris: Vbi dicit,
Libertinis & peregrinis olim non fuisse licitum prætextam & bullam gestare: at postea illis pro-
pter casum quandam, & prætextam, & loram in collo, pro bullæ decore, gestare concessum fuisse.
Postquam igitur 14. annum attigerant, & ex ephæbis excesserant, & bullam illam auream de-
ponebant, & togam illam puerilem, sive prætextam commutabant cum alio togæ genere, quæ &
virilis, & pura sive candida fuit dicta. Persius Sat. 5.

Cum primum pauido custos mihi purpura cessit,

Bullaq; succinctis laribus donata pependit.

Hoc est, postquam ex ephæbis excessi, deposita bulla, atq; toga. Gell. lib. 13. cap. 4. Cum iam ado-
lescentuli Roma prætextam, ac puerilem togam mutassemus, magistratq; tunc nobis exploratio-
res quereremus. Dicta est virilis, & pura, seu candida ad discrimen togæ puerilis, & quod non
esset purpura prætexta. Nonnulli etiam non male, meo iudicio, volunt pura illa candidaq; toga
adolescentes fuisse admonitos, ut puerilibus nugis, atq; ineptijs valedicentes, vitæ, morumq; can-
dori, ac puritatis, nec non Musis studerent. Huic togæ puræ solennitati comparari possunt illa mo-
nialium vestialia, ut ita loquar, quibus, quando initiantur, vestibus certis induuntur, cui insigni-
bus vitæ monastica. De hoc monialium habitu sic Alcimus:

Sed tibi cum geminum tetigerunt tempora lustrum,

Mox stola sincero velat te candida cultu.

Virginis os, habitumq; decens, quæ mater amictu,

Religiosa suis manibus consecerat, &c.

temporalis, verum etiam illius aeterna discrimen adducant. Nam qua spes salutis de illo esse possit, qui ebrius repentina morte extinguitur, omni ferè Deum inuocandi, penitentiamq; agendi facultate destitutus, cum praesertim, teste Paulo, ebrietas hominibus ad caelum viam adiuuans intercludat. Et tamen haec apud multos Christianos optima censetur humanissimaq; peregrinos tractandi ratio, qua nihil inhumanius est atq; periculosum.

Verum praeter iam commemoratas causas, aliae quoq; sunt, propter quas in huiusmodi conuiuia qua cum peregrinis inuentur, ab ebrietate abstinendum, atq; sobrietati studendum esse videatur. Multi namq; saepe ad nos veniunt peregrini vel negotiorum quorundam cum priuatorum, cum publicorum, vel etiam amicitiae cuiusdam praetextu, reuera autem nostrae civitatis rei, publicum explorandi atq; prodendi causa. Periculum itaq; est ne nos nimio vino obruti, arcana nostrae illis prodamus, unde illi (si maligni sint atq; maluoli) nobis patriae nostrae plurimum nocendi occasionem arripere possint. Ac omnino saepe fit, ut ipsi viues intemperantissimis illis suis potationibus atq; propinationibus se se et reipub. religionemq; suam peregrinis atq; exteris hominibus non modò irridendam atq; calumniandam, verum etiam grauissimè ledendam, ac omnino quantum in se est, delendam propinent.

Legatis cur vitanda ebrietas.

Ut autem ciues, sic quoq; peregrinos legatos praesertim, quorum fidei res atq; negotia publica sunt commissa, quib; totius civitatis atq; patrie suae personam sustinent, in hospitibus illis conuiujs summam cautionem adhibere debet, ne se vino nimio obruti patiantur, unde maxima de quibus supra, non in illos modò, verum etiam in illorum patriam damna atq; detrimenta redolent. Nam praeter quam quòd (vino nimirum illorum memoriae ingenijq; vires debilitante) negotia atq; mandata sua minus commodè feliciterq; conficiunt, multa quoq; saepe temerè, inconsideratè, effundunt, quae & ipsis & patrie maximam saepe ignominiam atq; damnum pariunt. Vinum namque tormenti instar est ad arcana quaeuis eliciendum atque extorquendum validissimè: unde Bonifacius seu Vinofus potius ille Imperator, teste Fl. Vopisco, legatos ad se missos temulentos redere studebat, ut illa occasione secreta & arcana quaeuis tanto facilius expiscari atq; cognoscere possent. Quamobrem sapienter sane fidelis ille Abrahami seruus ad uxorem filio suo ambiendam missus noluit quicquam prius cibi potusue sumere, quam domini sui mandata fuisset executurus, quod exemplum omnes legati, si sapiunt, & cum suae, tum patriae suae existimationi atq; salutari optime consultum volunt, sedulo imitari conabuntur.

Est igitur omnibus in conuiujs ebrietas ceu praesentissima animi corporiq; pestis summopere vitanda: tamen in illis potissimum, quae cum peregrinis aguntur, ab illa est cauendum, quemadmodum dictum est, & ipsa quotidiana experientia docet, plurima & ciuib; & peregrinis pericula atq; damna conciliet. Atq; haec quidem de hospitalitate, hospitij antiqui iura atq; necessitudine, varia atq; multiplici hospites peregrinosq; accipiendi ratione, hospitibus deniq; conuiujs eorumq; abusu sint dicta: quibus illud postremò adijciatur, quod quemadmodum ciues peregrinos, sic peregrini ciues atq; incolae, illorum nimirum amicitiae beneuolentiaq; sibi concilianda gratia saepenumero conuiujs excipere solent, in quibus mutua debet esse, quasiq; avertispoq; inter ciues atq; peregrinos humanitas.

DE CONVIVIIS QVAE VEL ANTE, VEL POST QUAMCVNQUE PROFECTIONEM, PERGRINATIONEM, LOCI, DOMICILIJVE MUTATIONEM AGITANTUR.

CAPVT XXIX.

IS CE porrò epulis, quae cum ijs qui reuera peregrini sunt, agitari illisq; adornari conueniunt, illae quoq; annumerari debent, quae in ciuim gratiam atq; honorem ante & post peregrinationem, boni ominis gratulationisue ergò agitantur. Nam ut hodie, ita Conuiuia ante olim quoq; splendida atq; magnifica conuiuia fuerunt acta in illorum gratiam atq; honorem, qui in profectioem, peregrina loca atq; regiones vel priuatis vel publicis de causis atq; negotijs erant profecturi, quae

conuiuia partim publica, partim priuata solent esse. Hebraei olim suos discessuros cum gaudio, cum canticis, tympanis & cithara deuocere consueverunt, id quod apparet ex 31. c. Gen. ubi Labanus Iacobum generum suum alloquitur: Cur clam me & me inscio fugam capescere voluisti? Quin mihi indicaisti, & te cum gaudio amandassem, deduxissemq; cum canticis, cythara & tympanis. Sub his vero canticis atq; instrumentis musicis, videntur conuiuia quoq; posse intelligi, quorum, ut suo loco amplius dicetur, apud veteres quasi indiuidua comes fuit Musica. Huc quoq; videtur referendum esse illud Elisai epulum, quod discessurus, & Eliam secuturus populo dedit, duos enim boues maciavit, populoq; comedendos apposuit, 2. Reg. 19. Similis epuli illustre habes exemplum 1. Sam. 28. 24. & 25. Maga mulier, cuius opera impia Saul vsus fuerat, illi vehementer percusso & confectio apparuit, quod partim vitulo saginario partim placenti ex farina confectis constat. Hoc summo surrexisse, & illa ipsa nocte abiisse dicuntur.

Apud Romanos moris fuit, ut peregrinationis ergò & sacrificia & caene atq; etiam vota simul fierent. Hinc Festus: Propter viam, inquit, fit sacrificium, quod fit proficiscendi gratia aut Sancto, qui scilicet idem Deus est. Et statim post: Profecturi viam Herculi Plantus in Rudente: S. Vt mea est opinio, propter viam illi vocati sunt ad prandium. P. Qui? S. Quia post caenam credo lauerunt. Macrobius testis est sacrificium fuisse apud veteres proceruia dictum. In eo mos erat, ut si quid in epulis superfuisset, igne consumeretur. Hinc Catonius iocus est. Namque Albidium quendam, qui sua bona comedisset, & nouissime domum, quae ei reliqua erat, incendio perdidisset, proceruiam fecisse dicebat, quod comesse non potuerit, combussisse. Turnebus in suis adersarijs: Propter viam legendum putat, quasi proceruia fuerit illud sacrificium atque epulum, quod, teste Festo, iuuenis inuendi gratia fieri solitum fuit. Hinc sacrificio propter viam comparari possunt illa Graecorum & Baethae, id est sacrificia, quae ob transitum alicuius loci difficilem atque periculosum fiebant. Plutarchus in Lucullo: εὐσεβῆς ἡ ὁδὸς ἢ ἡ ὁδὸς ἢ ἡ ὁδὸς, id est, sacrificium Euphrati sacra pro transitu. Sic quoque moris fuit, ut vota susciperentur a Romanis pro principibus in expeditionem euntibus, ut sospites incolumem optasse, ne saluus rediret Caesar ex ea peregrinatione, quam parabat, & adiecisset idem omnes & tauros & vitulos (qui scilicet sacrificabantur) optare. Horatius voto prosequitur Casarem profectioem parantem in ultimos Britannos. Sic Sueton. de Tyberio Casare: Ad extremum vota pro ite & reditu suo suscipi passus. Dij quos olim Ethnici peregrè profecturi, & ad vicem accingentes, inuocare solebant, a Graecis θεοὶ ἐὐδοιοὶ dicti sunt, quo cognomento etià Mercurius colebatur. Sic Charinus apud Plautum in Mercator. discessum parans, Lares viales inuocat, ut illum bene inuent, ceu viae praesides. Hodie Christiani Missae sacrificium iter aliquod iniuri ac suscepturi, sibi fieri curant.

Apud Helucios quoq; moris est, ut in illorum gratiam, qui vel priuatas ob causas, ut studiorum aut negotiationum causa, vel publicas, ut cum legatione publica, aut cum imperio ac potestate peregrè sunt profecturi, & publice ab omnibus ciuib; & priuatis ab amicis, vicinis atque propinquis conuiuia celebrantur. His autem partim peregrinaturis ciues & amicos & vicinos suos excipiunt, partim ab illis excipiuntur, idq; vel publice, vel priuatis, quae vernaculo sermone Legemaal & Letzeessen, quasi dicas, valedictoria appellantur. Non videntur autem huiusmodi conuiuia ratione carere, cum boni quasi omnis ergò peregrinaturis ac proinde plurimas molestias, labores atq; pericula subituris valedicendis, ijsq; bene ominandi atq; precandi causa fieri videantur. Huc adde quod ad mutua amicorum consolationem faciunt, qui futura vel perpetua, vel ad tempus aliquod corporum distractione, mutuiq; conspectus, colloquij consuetudinib; priuatione plurimum contristari solent. Verum cum valedictoria huiusmodi conuiuia (ut ita loquar) magna plerumq; cum luxuria atq; lascinia agitentur, inauspicati potius atq; diri, quam fausti atq; felici omnis vim videntur obtinere.

Iam verò illi quoq; qui peregrinis ex locis in patriam redierunt, magnificentissimis olim conuiujs gratulationis instar obtinentibus & publice & priuatis excipi, fuerunt soliti. Huiusmodi conuiuia ob gratationem.

Hebraeorum ea pule ante missa gratationem.

Propter viam sacrificium profectiois causa

Διαβαθηα

Vota, & sacrificia iuuenis inuendi causa.

Heluciorum mos.

Legemaal.

Conuiuia ob gratationem.

conuiuia a Graecis... conuiuia a Graecis... fuerunt appellata, apud quos illa fuisse in usu, cum ex multis alijs literarum monumentis, tum ex Graeca illa Plutarchi Quaestione: (Qui nam sint illi, qui in Aegina Monophagi appellantur) facillime colligi potest. Nam in illius quaestione explicacione haec sunt Plutarchi verba: Aeginetarum qui ad bellum Troianum sunt profecti, magna pars in praelijs, maior in mari vi tempestatum perijt. Cum itaq; paucos superstites in patriam, rediit, necessarii recepissent, viderentq; reliquos ciues in luctibus atq; marore esse, rari sunt, neq; gratulandum publicè, neq; palàm Dijs sacrificandum: sed domi suae singuli eos, qui seruari erant, conuiuij comiter excipientes, patres, cognati, fratres aut familiares, ipsi mensis ministraverunt, alieno nomine in domum admissi. Eam rem representantes Sacrificium Neptuno celebrant, quod Tibullus dicitur, ubi seorsim per 16. dies conuiuia agitant, nullo adhibito seruo: deinde Veneri operantes hinc nem ferijs imponunt: hinc Monophagi, hoc est, seorsim comedentes nominantur. Haec ille. Ovidius quoq; Graecis dictum est conuiuium, quod dabatur pro itinere confecto. Telemachus apud Homerum Od. o. sub finem socios suos quibuscum in patriam redierat, ita alloquitur:

Ἡρόδωτος ἔχει ἕμμεν ὀδοπόρον ὠδοθεύων, Δαίτη ἀγαθὸν ἔπειθ' ἴσθ' ὄνειδος ἄπο τοῦτοῦ. Eustath. ὀδοπόρον interpretatur μὴδὲν, ἢ ἀποβλῆν ὕμνησιν τῶν ἀδελφῶν. Addit ibidem. Sciendum autem πᾶν δῶρον τὸ ὑπερ σπουδῆς εἶναι rectè ὀδοπόρον posse appellari.

Cæne hypodætica, viaticæ, peregræ longo intervallo reuersi excipiebantur, quæ ab illis & hypodætica, teste Plutarcho in Symposiasticis, & viaticæ, necnon aduentitiæ siue aduentoria fuerunt appellatæ. Plut. lib. 5. Symposiasticis. post. prob. 6. ὠδοδοχὰς, inquit, faciebant singuli amicorum inuitantes nos redeuntes ex Alexand. Plaut. in Stichis: Sorori meæ cenam hodie dare volo viaticam, saluos cum peregræ aduenis cenâ detur. Item: Et magis par fuerat me dare vobis cenâ aduenientibus. In illa Comædia multa huiusmodi cenarum, cum Epignomus peregræ domum redisset, exempla occurrunt. Apud eundem in Epidico. EP. Dii dent quæ velis. Venire saluum gaudeo. TH. Quid cæterum? EP. Quod ad te affolet: Cæna tibi dabitur. TH. Spondeo. EP. Quid? TH. Me accepturum si dabis. Eodem modo ferendum est illud quod est in Curculione. Salue saluos cum aduenis, In Epidaurum, hic hodie apud me nunquam delinget salem. Mil. Bene vocas. Et illud in Bacchid. Venire tu me gaudes, ego credo tibi, hospitium, & cenam pollicere, vt conuenit, peregræ aduenienti, ego autem venturum annuo. Et in Truculento. PH. Salue, hic ne hodie cenas, saluos cū aduenis? In Mercatore. Lam redij exsulio, salue mi sodolis Euryce. Ne valuisisti? quid? parentes mei vident? cenâ dabitur. Bene vocas. In Penulo. Patriuo aduenienti cenâ curetur volo. Eodem alludit Sofia in Amphitrua peregræ adueniens hospitio publicitus accipiat. Alludit, inquit Lambinus, ad eos, qui peregræ aduenientes honoris causa hospitio publice accipiuntur. Fortassis id quoq; spectauit, quod civibus in patriam redeuntibus cenâ dabatur. Et apud Terent. Haut. Act. 1. Scen. Aduenientem e nauis egredientem ilico, Adduxi ad cenam. Suetonius in Vitellio: Famosissima super cæteros fuit cenâ data aduentitiâ a fratre, in qua duo millia lectissimorum piscium, septem autum appositâ traduntur. Martialis eleganter aduentoriam epistolam appellauit, quæ aduentanti amico obuiam mittitur. Eiusmodi conuiuij genus illud est in Euangelio, quo pater filium suum prodigum redeuntem excepit, quod quidem summa cum lætitiâ, vocatis ad illud vicinis celebratum fuit. Viaticis hinc cenis illæ quoque Christianorum antiquorum Agapæ, de quibus suo in loco, similes videntur esse.

Apud Helueticos quoque cum priuati homines, tum præfecturarum præsidēs, ubi domum reuersi sunt, et publicè & priuatim lætissimè conuiujs excipi consueverunt, quæ a Germanis willtummaal, a Gallis La bien venue vulgò appellantur.

Huc quoque videntur referri posse illa conuiuia, quæ ob migrationem ex vna domo in aliam nouæq; domus inhabitationem celebrantur. Apud Graecos fuerunt ταξίσια, quorum Nazianzenus in oratione de Sancto lauacro meminit, quæ Bilibaldus domesticalia vertit, quæ videntur fuisse ferie celebrari solite ob loci alicuius inhabitationem, siue festa quæ quotannis agebantur eo die, quo quis habitatum aliquò venerat.

Haustrius ceteren.

Apud nos moris est, vt quando quis in nouam aliquam domum atque viciniam migrat, nonos suos vicinos vnâ cum amicis & propinquis conuiuio excipiat, quod nos vulgò haustrius dicitur, quasi

quasi dicas, Domus suffumigationem appellamus, ob fumum nimirum atque nidorem, qui ex cucina exit, & quod quis nouum fumum nactus est. Nam fumi nomen saepe pro domo siue habitacione accipitur. Hinc οὐραπνοί eleganter a Graecis vocantur contubernales, quasi vnus eiusdemq; fumi participes. Et vernacula nostra lingua, ein eighen rauch habē, hoc est proprium habere fumum, idem significat quod propria domo atq; victu vi, non alterius esse conuictorem ac contubernalem.

Solent quoq; apud nos amici atq; necessarii nouis coniugibus in domum nouam immigrantibus munuscula quædã, vt vasa omnis generis atq; instrumenta conferre, quæ vulgò haustrius nominantur. Illi contrâ tenentur eos a quibus munuscula huiusmodi acceperunt, conuiuio excipere, quod similiter haustrius dicitur, quasi dicas, domus initiatio: sicuti Encenia adis sacre initiationes appellantur, quæ & ipsa conuiujs, vt suo in loco dicitur, celebrari solent. Huc quoque refer illas in Academijs vsitatas scholasticorum compotaciones, ob domicilij mutationem fieri solitas. Nam quando scholasticorum aliquis in nouam domum migrat, condiscipulis suis mandandam cenam dare cogitur, quam vulgò rischrueten, hoc est, mensæ conuersionem mutationem appellare consueverunt, quæ plerunque magno cum luxu atq; peculantia ab illis celebratur. Huiusmodi ergo Germanis vsitata epulæ ob domus habitacionis mutationem illis Graecorum catæcesijs simillimæ videntur esse.

DE CONVIVIIS SACRIFICIIS, ET ALIIS ETIAM CAEREMONIIS, QUAE QUIBUSVIS PACTIS, CONVENTIS, FœDERIBUS ADHIBENTUR.

Apud veteres duofuerunt in primis insignia, & maxime vsitata fœderis amicitia: q; symbola, panis nempe & sal; de vtriusq; vsu plura.

CAPVT XXX.

ORRO quoniam cum hospitalibus conuiujs, quibus amicitiam cum hospitibus atq; peregrinis vel primum contrahi, vel instaurari atq; confirmari dixi, magnam affinitatem videntur habere illæ epulæ atque compotaciones, quæ quibusvis contractibus, pactis, conuentis, fœderibus adhibentur. Apud veteres duofuerunt in primis insignia, & maxime vsitata fœderis amicitia: q; symbola, panis nempe & sal; de vtriusq; vsu plura.

Ac primò quidem omnium sacris constat, hanc & olim fuisse & nunc quoq; esse omnium ferè gentium consuetudinem, vt partim sacris quibusdam caeremonijs, libationibus atq; victimis: partim symposijs adhibitis fœdera atque contractus, quibus ineantur, stabiliantur atque confirmentur. Nam vt ab Hebræis incipiam, apud illos in fœderibus faciendis victimas simul atque conuiuia in usu fuisse cum ipsius nominis Hebraici notatione, tum exemplis quibusdam probari potest.

Fœdus enim ab Hebræis ברית Berith appellatur, quasi ברית Cerith, vt nonnullis videtur, quod in fœderibus inuendū victima cedebatur, ac proinde saepe construatur cum verbo ברית Carath, id est, ferijt, percussit. Sic fœdus quoque Latine nonnulli a feriendis victimis vocant esse dictū. Alij vocabulum Hebraeum אברא Batar, quod diuisione significat deducunt, litte

rarum tantum facta transpositione; & sic volunt fœdus dictum ab illa diuisione victima in duas partes & paciscentium per illas transire olim vsitato, de quo mox dicitur. Sunt qui ita volunt dictum ברית Barah, quod cibum capere significat, ab epulis nimirum atque conuiujs, quæ aduenientibus inuendū voluntatum consensus requiratur: vel ab electione tum personarum, cum quibus amicitiam inire volumus, tum capitum fœderis, quæ sanctè religioseq; sint seruanda, tum victimarum, quæ adhiberi debent: vel denique quod ingenuè atq; candidè & sincerè sine omni furo atq; dolo fœdera & iniri & seruari debeant.

Haec de nomine: nunc de exemplis, ex quibus clariùs adhuc patebit & victimas & epulas

Hebraei in fœderibus pangendis victimas epulasq; adhibuerunt. Berith vnde dictum.

Exemplum fœderis quod Deus cum Abrahamo iniit. Sacrificium.

Sal hospitalita- Ex his omnibus constat sal antiquitus in communi hominum consuetudine atque ritibus signum. ris amicitiaq; signum fuisse. Vnde Esdras quoque lib. 1. cap. 4. sic scriptum legitur: Nos ergo mo- mores salis, quod in palatio comedimus, quia lesiones regis videre ne phas ducimus. Veteres men- sam salis appositione consecrare fuisse solitos, ex illis Arnobij verbis videtur posse colligi: Sa- cras, inquit, facile mensas salinorum apposu, & simulachris deorum. Eodem nonnulli referunt illud Horatij:

— Splendet in mensa tenui salinum.

Sed Turnebo videtur potissimum significare tenuem, & pauperem parcumq; victum hominum pro obsonio salem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Perisum:

Varro regis statum digito cerebrare salinum,

— Contentus per agris. Item Satyr. 1.

Est tibi sar modicum, purum & sine labe salinum.

Hic quoq; salini nomine victum tenuem & sufficientem significat. Huc referri potest sententia illa Rabbinum: Buccellam panis cum sale edas, & aquam in mensura bibas, super terram dormis, vitam miseram agas, modo operam nauare possis Legi. De Moscoviticorum regum legatos ad a- lem panemq; suum iuuatandi, & illis hac eade de mensa sua mittendi more & consuetudine, anti- que illi hospitibus ante omnem cibum sal apponendi consuetudini simillima iam dictum est, qui- bus adde quod Sigismundus inquit: Pane ipso princeps suam erga aliquem gratiam, sale vero amo- rem ostendit. Neq; vero maiorem honorem potest alicui exhibere in suo conuiuio, quam si alicui sal de sua tabula mittat. His adde, quod apud Germanos salis effusio in mensa mali & infanti- sal de sua tabula mittit. His adde, quod apud Germanos salis effusio in mensa mali & infanti-

Salis effusio in mensa mali omnis.

omnis loco habetur, vnde illum qui casu aliquo fortuito salinum in mensa euerit salq; effudit, bellum habiturum, hoc est, rixam, iurgium atq; contentionem aliquam subiturum esse vulgo diste- rant. Hoc inde natum esse puto, quod sal amoris amicitiaq; symbolum, ut olim, ita hodie quoque habetur. Per salem, ut etiam per aquam, panem, terram, calum, aethera, ventum iurandum esse Elxai (qui Ossenorum hereticorum sectator, Traiani temporibus vixit) docuit atq; precepit teste Epip. lib. 1. Tom. 1. contra Hares, quem errorem refutans, per solum Deum iurandum esse ait secundum illa in Lege scripta: Non erunt tibi dii alij praeter me. Non assumes nomen alle- rius alicuius in iurandum. Hac de panis salisq; in fœderibus, hospitij, amicitijq; iungentis & antiquo & hodierno vsu satis sint dicta. De salis vsu in sacris vide multa pulchra apud Pau- gium in cap. 3. Leu. vers. 13. Salis vsu multus gentibus Troiano saeculo incognitum fuisse Euse- Eustath. & Paus. testimonijs probat Brod. Miscel. lib. 6. cap. 3.

Ut autem & Iudaei olim, sicuti dictum est, & peruersa illorum imitatione reliqui quoque populi sacrificijs (quae omnia fuerunt salita) atq; libationibus interpositis fœdera inire fuerunt soliti: Christiani quoque, Principes nonnunquam sacrosanctae Eucharistiae communionem fœdera atq; pacem- nitam solent confirmare. Verum cum compositis inter Vladislauum Vngariae regem & Anthoni- them Turcarum Imperatorem rebus omnibus, de modo sancienda pacis ageretur, Turcae iura- mentum in Eucharistiam a rege postularunt, id quod G. egorius Saucens sine ut alij illum ap- pellant, Sanicens minimè faciendū esse docebat, ne arcana mysteria, quae nulla ratione, nisi sola tantum pura, munica sunt, infidelibus prodantur, multis quoque alijs allatis rationibus. Scripsit eum tandem verinq; est, ut in Euangelium Christiani, in Alcoranum Turcae iurarent. Conuen- igitur eodem argumento, lingua tamen duplici, conditionibus pacis, eas inter se perpetuas inno- latusq; re, sanctissimo veriq; iuramento assenerunt. Testis est Bonifinius lib. 6. Decad. 3. & Publ. Callimachus lib. 2. de Clade Varnensi. Ex hoc quoque exemplo facile colligi potest, quae nam- senta atq; secura inter populos religione a se inuicè discrepantes fœderis pacisq; si ita opte sit, con- ciliande ac iuramenti concipiendi ratio iniri possit, si nimirum veriq; parci secundum suam reli- gionem atque conscientiam per sua numina iurandi, fidemq; dandi libera potestas permittatur: id quod ab Ethnicis quoque saepe factitatum fuisse legitur.

Epulum Domi- nicū inter con- iuuia fœdera- lia principem meritō locum obtinet. Nota.

Ceterum inter omnia conuiuia fœderalia principem meritō locum augustissimum religiosissi- mumq; illud epulum Dominiū obtinet, in quo quidē Christiani partim eiusdem panis viniq; ex- terna corporeaq; degustatione, partim vini eiusdemq; corporis sanguinisq; Christi spirituali, quae per fidem fit, communionem, sacrosanctum illud summi inuolabileq; fœdus, quo & cum Deo & inter se sunt

sunt conuicti; ipsius Christi pretiosissimo sanguine percussus, testari sanctè religiosèq; solent. Et quoniam sanctior, religiosior, augustior fœderis, amicitiae, charitatisq; nostrae, quae cum Deo & no- biscum inuicem conuicti sumus, attestatio sanctione dici aut excogitari possit? Vnde apparet quam diu inexpiabiliq; perfidia crimine sese obstringant omnes ij, qui datam hanc publice in sa- cro sancto illo conuiuio Deo hominibusq; fidem impiè nefarieq; frangunt, & cum ipsum Deum sce- lerata flagitiosaq; vinendi consuetudine, cum homines quosuis quauis data & oblata occasione in- iurijs violandi, odia, contentiones, inimicitias excitandi, ac pacem concordiamq; cum publicam, cum priuatam perturbandi, nullum finem faciunt. Quod si Christiani ea, quae par erat, reuerentia assidue sacrosanctū illud epulum animis suis reuoluerent, non tot tantisq; odijs & inimicitijs mu- tuis flagrarent, & fœdera, pacem, amicitiam, fidem, concordiamq; mutua, etiamsi nulla alia iu- ramenta sanctionesq; intercederent, sanctissime religiosissimeq; obseruarent atq; colerent.

Est autem illa quoque, de quibus supra dictum est, prophana conuiuia atq; epula, quae ut olim, Conuiuiorum ita hodie quoque, quibus fœderibus pactisq; sancientis ac confirmandis adhiberi solent, minimè in fœderibus sunt reprehendenda, si moderata sint atq; frugales: tamen culpanda vehementer & improbanda atq; luxuria atq; contumelia, quae in illis plerunq; exerceri solet, quae sit ut ad infirmanda potius, quam confirmanda pacta atq; fœdera valeant. Incorea igitur dum fœdera homines contrahere secum inuicem cogitant, Dei fœdus legemq; violant, & cum Baccho atq; Cerere, hoc est, cum ipso demonibus fœda feraliaq; fœdera immanissimis illis suis compotationibus atq; belluacionibus fe- riunt, & corpora animosq; suos turpissimè fœdant.

Iam vero quid dicā de crebris illis immoderatisq; compotationibus, quae apud Germanos qui- busus vel minimis leuissimisq; pactis atque contractibus adiungi solent, quibus, ut experientia quotidiana docet, plus sepe pecuniae absumitur, quam quanti res illa, de qua contractus fuit ini- tus, constitit? Vt nihil dicam de rixis, iurgijs, dimicationibus atq; fraudibus, quibus pacta, quae facta firmata videbantur esse atq; rata, inter immania illa pocula rursus vel omnino rescinduntur, vel infirmantur, ac in dubium reuocantur: indeq; forentes lites, controuersiae, multae, omnis de- nig generis damna consequuntur. Quam multa quoque saepe inter ipsas compotationes iniqua, iniu- sta illegitimaq; pacta contractusq; sunt, dum astuti quidam fraudulentisq; homines alios, qui sim- pliciores sunt, compotationum huiusmodi occasione circumferbere ac circumuenire, & ami- citiae specie atq; simulatione bonis fortunisque suis spoliare conantur? Testantur id for a atq; iudicia, in quibus plurima quotidie huiusmodi pacta atq; contractus inter scyphos iniri tandem cum maxi- mo verisq; partem dedecore atq; damno tractari disceptariq; consueverunt.

Deniq; ut homines ad honesta legitimaq; fœdera atq; conuenta sancienda, honestis moderatisq; symphijs veri solent, & etiam possunt saluo officio atq; religione: ita contra homines athei & epi- curi, se penumero inter immanes suas epulas, postquam vino nimio obruti, omnem ferè mentis nemq; honestatem pactis fœderibusq; obstringunt, vnde maxima mala atque damna nascuntur. Atq; haec quidem de illo conuiuiorum genere, quae in fœderibus atq; contractibus adhibentur, illo- rumq; abusu satis sint dicta.

QVINTA CONVIVIORVM DIVISIO IN PVBLICA, ET PRIVATA. CONVIVIORVM PVBLICO- cedam nomina. De Syssitiorum quotidianorum sine. De Italorum, Cretensium, La- Prytaneis, Romanorum collegijs & sodalitatibus, Pythagoreorum conuictu. De Christianorum ecclesiae Apostolicae communionē victus. De Germanorum, Helueticorum, Argentinensium, Scholasticorum, Gymnosophistarum Indorum veterum syssitijs. CAP. XXXI.

CONVIVIA porro non incommode hoc quoque modo videntur posse diuidi, ut alia dicantur publica, alia priuata.

Publica conuiuia videntur illa esse, quae vel ab vniuerso populo, siue ciuitate, vel cer- minis.